

ŚWIADOMY
OBYWATEL

MAŁGORZATA
HAŁAJKO

Program nauczania wiedzy o społeczeństwie. Zakres podstawowy dla III etapu edukacyjnego, liceum/technikum

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – dr Marta Milewska

Recenzja merytoryczna – dr Kazimierz Waluch

Jan Bielecki

Katarzyna Szczepkowska-Szcześniak

dr Beata Rola

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

1. Wstęp – ogólna charakterystyka programu	4
2. Ogólne cele kształcenia i wychowania	10
3. Treści nauczania i szczegółowe cele kształcenia i wychowania:	12
4. Zakładane osiągnięcia uczniów	18
5. Specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) uczniów	36
6. Formy i metody pracy	42
7. Wykorzystanie narzędzi ICT w nowej podstawie programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie	45
8. Elementy interdyscyplinarne w programie	47
9. Sposoby oceniania uczniów.....	48
10. Ewaluacja programu.....	54
Bibliografia	55

1. WSTĘP – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Wiedza o społeczeństwie to przedmiot, który ma bezpośredni związek z życiem codziennym, sytuacją społeczną, polityczną i gospodarczą Polski oraz współczesnego świata. Jest on niezwykle ważny, ponieważ w wyniku realizacji treści przedmiotowych umożliwia kształtowanie u uczniów właściwych postaw obywatelskich i zachowań demokratycznych, kształtuje kompetencje obywatelskie i społeczne. Warto pamiętać, że celem nauczyciela powinno być nie tylko przekazywanie wiedzy i umiejętności, lecz także wychowanie młodzieży towarzyszące wszelkim działaniom podejmowanym w ramach realizacji określonych zagadnień. Nauczyciele wprowadzają uczniów w świat wiedzy naukowej, wdrażają ich do samodzielności, pomagają im w podejmowaniu decyzji dotyczących kierunku dalszej edukacji i przygotowują do aktywnego udziału w życiu społecznym. W nowej podstawie programowej wiedza o społeczeństwie jako przedmiot humanistyczny odnosi się do wielu dziedzin nauki i dotyczy bardzo szerokiego zakresu zachowań społecznych we współczesnym świecie.

Współczesna szkoła musi uwzględniać potrzeby rynku pracy. Tradycyjny model kształcenia eksponujący nauczanie ustępuje miejsca uczeniu się, czyli indywidualizacji, samodzielności i autorealizacji jednostki. Proces ten ma służyć kształtowaniu młodego człowieka jako istoty poszukującej, twórczej, rozumiejącej otaczający ją świat oraz korzystającej z nowoczesnych mediów i technik, a przy tym osoby otwartej na drugiego człowieka i na samorozwój w duchu koncepcji uczenia się przez całe życie (lifelong learning). To podejście przyczynia się do budowania społeczeństwa przyszłości, opartego na świadomości inwestowania w siebie, czyli takiego, które odnalazłoby się na współczesnym rynku pracy.

Program nauczania skonstruowany jest w taki sposób, że kompetencje kluczowe stają się jego główną osnową, do której dodane zostały poszczególne treści kształcenia i wychowania wynikające z podstawy programowej. W tym przypadku istotne są też metody i techniki nauczania, sprzyjające kształtowaniu jednocześnie jak największej liczby kompetencji. Nadrzędnym celem kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie w nowej podstawie programowej jest kształtowanie postaw obywatelskich i prospołnotowych uczniów. Kształcenie to ma także prowadzić do ugruntowania postaw szacunku dla dziedzictwa narodowego i ogólnoswiatowego oraz ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji. Duży nacisk położono również na wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, które mają pomóc w kształceniu kompetencji pozyskiwania, gromadzenia, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym. Kolejnym celem tego programu nauczania jest przygotowanie młodego człowieka do życia we współczesnym, z informatyzowanym świecie. Dlatego też dużo uwagi poświęca się na kształcenie umiejętności myślenia

przyczynowo-skutkowego, które pozwala uczniowi poszukiwać związków pomiędzy wydarzeniami z życia czy faktami historycznymi, rozwiązywania zadań i problemów, kształtowania myślenia analitycznego i syntetycznego, wykorzystywania technologii multimedialnych (komputer, internet). Biorąc pod uwagę procesy integracyjne Polski z Europą, zwrócono uwagę na funkcjonowanie systemu politycznego III Rzeczypospolitej i systemów politycznych rozwiniętych demokracji zachodnich oraz procesy integracyjne i globalizację we współczesnym świecie: rolę i sposób funkcjonowania UE oraz innych organizacji ponadnarodowych. Wszystko to ma sprzyjać gotowości młodego człowieka do funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym oraz do odnalezienia się w nowoczesnej gospodarce rynkowej.

Program został skonstruowany wokół idei świadomego obywatelstwa. Świadomy obywatel to ktoś, kto zna swoje prawa i wolności, a także potrafi z nich korzystać i ich bronić. To aktywny uczestnik życia społecznego i politycznego, któremu nie jest obojętne, kto nim rządzi i w jaki sposób to czyni. Tylko zbiorowość złożona z ludzi aktywnych może zasłużyć na miano społeczeństwa obywatelskiego cechującego się troską o dobro wspólne, czyli w ostatecznej instancji także o własne państwo. Nasi wychowankowie będą nie tylko znać zasady, ale przede wszystkim uczestniczyć w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego. Absolwenci powinni znać wartości demokracji już na gruncie szkolnym i poznawać w praktycznym działaniu jego istotę i procedury. Program kładzie również nacisk na patriotyzm obywatelski.

Treści nauczania sformułowano tak, by uczeń miał świadomość wpływu obywateli na życie publiczne, ale jednocześnie rozumiał konieczność brania odpowiedzialności za własne wybory i decyzje. Musi przy tym mieć świadomość możliwości korzystania ze swoich praw. Przedmiot ten ma wyposażyć ucznia w wiedzę, umiejętności i postawy obywatelskie, które umożliwią mu odpowiedzialne i skuteczne uczestnictwo w życiu publicznym.

Cele kształcenia (wymagania ogólne) przedmiotu zostały sformułowane dla czterech obszarów: wiedza i rozumienie, wykorzystanie i tworzenie informacji, rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów, komunikowanie i współdziałanie. Treści nauczania (wymagania szczegółowe) zakresu podstawowego podzielono na 7 działów począwszy od: I. Człowiek i społeczeństwo, II. Społeczeństwo obywatelskie, III. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, IV. Prawa człowieka i ich ochrona, V. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej, VI. Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, VII. Współczesne stosunki międzynarodowe. Ich realizacja ma służyć głównie wzmocnieniu postaw obywatelskich oraz kompetencji społecznych i kognitywnych uczniów.

Program został skonstruowany zgodnie z koncepcją pedagogiki humanistycznej. Zgodnie z nią istnieje potrzeba zorganizowania takiego procesu kształcenia, który wyposaży uczniów w odpowiednie umiejętności i jednocześnie nadąży za potrzebami rynku pracy. W pedagogice humanistycznej nauczanie uwzględnia podejście ukierunkowane na ucznia:

- Uczniowie są zdolni do myślenia i samodzielnego zdobywania wiedzy.
- Nauka jest oparta na wspólnych doświadczeniach i pomocach naukowych.
- Uczniowie są współodpowiedzialni za proces uczenia się.
- Uczniowie samodyscyplinują się.
- Panuje atmosfera wzajemnej troski, słuchania się i wiarygodności.
- Uczniowie ustalają własny program nauki we współpracy z nauczycielem.
- W uczeniu się bierze udział cały człowiek.
- Uczenie się w wolności.
- Zawieranie kontaktów.
- Wdrażanie samooceny.
- Samostanowienie o sobie.
- Uczenie się od osób w tym samym wieku.
- Organizowanie grup osób uczących się.
- Przeprowadzanie wspólnych projektów.
- Traktowanie uczniów jako całkowicie równouprawnionych.
- Uczenie się na podstawie rzeczywistych problemów.
- Wykorzystywanie środków pomocniczych, z uwzględnieniem, że najważniejszym źródłem wiedzy jest osoba ucząca się.
- Programowe wprowadzenie pomocy w nauce.
- Przeprowadzanie badań naukowych.
- Świadomą i wolną odpowiedzialność w klasie.

Natomiast nauczyciel-humanista posiada cechy:

- Jest wiarygodny.
- Jest wyrozumiały.
- Stwarza klimat wolności.
- Interesuje się swoimi uczniami.
- Łatwo wczuwa się w odczucia uczniów.
- Jest gotowy do udzielania pochwał.

W podejściu humanistycznym uczenie się jest znaczące, gdy:

- Zostaje włączone osobiste zaangażowanie ucznia.
- Jest zainicjowane przez osobę uczącą się.
- Przenika całego człowieka.
- Jest oceniane przez osobę uczącą się.

W całym doświadczeniu zawiera sens. Program nauczania wiedzy o społeczeństwie w zakresie podstawowym przeznaczony jest dla III etapu edukacyjnego w szkole ponadpodstawowej, dla czteroletniego liceum i pięcioletniego technikum. Jest kontynuacją, w tym nabudowywaniem i rozszerzaniem realizowanego w szkole podstawowej na II etapie edukacyjnym przedmiotu o tej samej nazwie. Program wiedzy o społeczeństwie jest zgodny z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia.

Cele kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej – zapisy z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły ponadpodstawowej:

Kształcenie ogólne w szkole ponadpodstawowej ma na celu:

- a) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- b) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- c) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- d) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- e) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrazeniowo-twórczymi;
- f) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- g) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- h) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata, zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Umiejętności zdobywane przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum – zapisy z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły ponadpodstawowej:

- a) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmujący interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sążdenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego,

przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego. Zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;

- b) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- c) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumiewania się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- d) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin, ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- e) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- f) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- g) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- h) umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Zapisy z podstawy programowej w sprawie organizacji i sposobu realizacji kształcenia:

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach. Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu, uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) bądź zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran. Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej

analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci. Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (nie uniemożliwiały osiągnięcia sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami. Bardzo istotna jest edukacja zdrowotna, która, prowadzona konsekwentnie i umiejętnie, będzie przyczyniać się do poprawy kondycji zdrowotnej społeczeństwa oraz pomyślności ekonomicznej państwa. Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

2. OGÓLNE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

I. Wiedza i rozumienie. Uczeń:

1. wyjaśnia i analizuje prawidłowości życia społecznego oraz wybrane współczesne procesy społeczne;
2. przedstawia znaczenie różnych podmiotów w życiu publicznym; charakteryzuje zasady i formy demokracji oraz wyjaśnia konsekwencje łamania tych zasad;
3. przedstawia funkcjonowanie systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej;
4. wyjaśnia specyfikę praw i wolności człowieka oraz podstawowe mechanizmy ich ochrony;
5. charakteryzuje instytucje polskiego systemu prawnego;
6. przedstawia podstawowe kwestie dotyczące stosunków międzynarodowych;
7. wykorzystuje swą wiedzę do interpretacji wydarzeń życia społecznego, w tym politycznego.

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji. Uczeń:

1. pozyskuje i wykorzystuje informacje na temat życia społecznego, w tym politycznego;
2. wykazuje się umiejętnością czytania ze zrozumieniem tekstów publicystycznych i popularnonaukowych oraz interpretacji innych źródeł (np. wykresy i schematy) z zakresu przedmiotu;
3. wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat zjawisk życia społecznego, w tym politycznego oraz ich oceny.

III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

1. analizuje kwestię godności ludzkiej i przedstawia prawa, które mu przysługują oraz mechanizmy ich dochodzenia;
2. rozwija w sobie postawy obywatelskie;
3. ocenia własne decyzje i działania w życiu społecznym;
4. rozpoznaje przypadki łamania praw człowieka;
5. diagnozuje problemy społeczno-polityczne na poziomie lokalnym, państwowym, europejskim i globalnym oraz ocenia wybrane rozwiązania tych problemów, diagnozuje możliwość własnego wpływu na ich rozwiązanie;
6. rozpoznaje różne aspekty, także prawne, problemów życia codziennego i podaje możliwe sposoby ich rozwiązania.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

1. rozwija umiejętność dyskusowania – formułuje, uzasadnia i broni własnego stanowiska na forum publicznym, szanując odmienne poglądy;
2. współpracuje w grupie, z uwzględnieniem podziału zadań oraz wartości obowiązujących w życiu społecznym;

3. korzysta z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego, w tym instytucje prawne – sporządza proste pisma do organów władz.

3. TREŚCI NAUCZANIA I SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA:

I. Człowiek i społeczeństwo. Uczeń:

1. wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka i ustala ich hierarchię, uwzględniając społecznie akceptowany system aksjologiczny;
2. charakteryzuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – współczesne typy rodziny; wyjaśnia problemy związane z realizacją różnych funkcji rodziny w Rzeczypospolitej Polskiej;
3. charakteryzuje role społeczne człowieka w związku z jego przynależnością do różnych grup społecznych; analizuje zasady wzajemności, zaufania i pomocy;
4. przedstawia – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – katalog wartości afirmowanych w społeczeństwie polskim i dokonuje jego analizy; analizuje rolę wartości w światopoglądzie;
5. wyjaśnia charakter procesu socjalizacji; podaje przykłady wpływu społecznego w różnych dziedzinach życia; analizuje przypadki oraz przedstawia zalety i wady konformizmu i nonkonformizmu;
6. odróżnia tolerancję od akceptacji; wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”; rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom;
7. przedstawia podstawowe metody rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje, arbitraż) oraz zalety i wady wskazanych rozwiązań;
8. charakteryzuje współczesne społeczeństwo i analizuje jego cechy (otwarte, postindustrialne, konsumpcyjne, masowe i informacyjne);
9. rozpoznaje problemy życiowe młodzieży w społeczeństwie polskim i formułuje sądy w tych kwestiach;
10. przedstawia rodzaje i przykłady organizacji pozarządowych; charakteryzuje działalność wybranych organizacji tego typu w Rzeczypospolitej Polskiej; wymienia zakres niezbędnych uregulowań w statucie stowarzyszenia.

II. Społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

1. przygotowuje materiał do zamieszczenia w internecie na temat działań indywidualnych lub grupowych w życiu publicznym (np. w wątku publicznym swojego profilu na portalach społecznościowych lub na blogu);
2. przedstawia funkcjonujące w Rzeczypospolitej Polskiej kościoły i inne związki wyznaniowe;
3. przedstawia cechy konstytutywne partii politycznych; wymienia partie polityczne, które w ostatnich wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przekroczyły próg niezbędny do uzyskania dotacji budżetowej i nazwiska ich liderów; przedstawia podstawowe założenia programowe tych ugrupowań;

4. dokonuje krytycznej analizy materiałów z kampanii wyborczych (np. spoty, memy, ulotki i hasła wyborcze);
5. przedstawia współczesne media w Rzeczypospolitej Polskiej – wymienia główne dzienniki, tygodniki społeczno-polityczne, stacje telewizyjne i radiowe, portale internetowe; charakteryzuje wybrany tytuł/stację/portal ze względu na specyfikę, formy i treści przekazu;
6. krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy;
7. rozpoznaje przejawy patologii życia publicznego i wykazuje ich negatywny wpływ na życie publiczne; przedstawia mechanizmy korupcji i analizuje – z wykorzystaniem materiałów medialnych – jej udowodniony przykład;
8. interpretuje wyniki badań opinii publicznej; porównuje wyniki sondaży z rzeczywistymi postawami lub zachowaniami (np. sondaży przedwyborczych oraz rezultatów wyborów), formułuje hipotezy dotyczące przyczyn różnic przekraczających wartość błędu statystycznego.

III. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

1. charakteryzuje zasady ustrojowe zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (demokratycznego państwa prawnego, unitarnej formy państwa, zwierzchnictwa narodu, gwarancji praw i wolności jednostki, konstytucjonalizmu, podziału i równowagi władz, republikańskiej formy rządu, pluralizmu, decentralizacji, samorządności, społecznej gospodarki rynkowej); analizuje sformułowania preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
2. charakteryzuje formy demokracji bezpośredniej; przedstawia specyfikę referendum ogólnokrajowego i rodzajów referendum lokalnych w Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia, jakie warunki muszą zostać spełnione, by referendum się odbyło oraz by jego wyniki były wiążące (w przypadku lokalnych: by było ważne); wyjaśnia – na wybranym przykładzie – wpływ konsultacji publicznych na kształtowanie prawa w Rzeczypospolitej Polskiej;
3. wyjaśnia, jak przeprowadzane są powszechne i bezpośrednie wybory organów władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej; na przykładzie wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej porównuje ordynację proporcjonalną i większościową; analizuje potencjalne wady i zalety każdego z tych systemów wyborczych;
4. przedstawia strukturę oraz organizację pracy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (prezydium, komisje, kluby i koła; kworum, rodzaje większości) oraz status posła, w tym instytucje mandatu wolnego i immunitetu; wymienia kompetencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu

Rzeczypospolitej Polskiej oraz Zgromadzenia Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej;

5. wykazuje znaczenie, jakie dla pozycji ustrojowej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ma fakt wyborów powszechnych; przedstawia kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: ceremonialno-reprezentacyjne, w stosunku do rządu, parlamentu i władzy sądowniczej, w polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwa państwa; analizuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – poziom legitymizacji społecznej władzy prezydenckiej;
6. przedstawia kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; wymienia podstawowe działy administracji rządowej i zadania wojewody; wyjaśnia rolę prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia procedury powoływania i odwoływania rządu, używając określeń: wotum zaufania, konstruktywne wotum nieufności, wotum nieufności wobec ministra, dymisja (w tym w wyniku skrócenia kadencji Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej);
7. przedstawia zakres działania poszczególnych poziomów samorządu terytorialnego (gmina, powiat, województwo) w Rzeczypospolitej Polskiej, z uwzględnieniem struktury głównych kierunków wydatków budżetowych na te działania oraz źródeł ich finansowania;
8. przedstawia organy stanowiące i wykonawcze samorządu terytorialnego na poziomie gminy i miasta na prawach powiatu oraz powiatu i województwa w Rzeczypospolitej Polskiej; charakteryzuje kompetencje tych organów i zależności między nimi;
9. przygotowuje opracowanie promujące działania organów wybranego samorządu terytorialnego na poziomie powiatu lub województwa w Rzeczypospolitej Polskiej;
10. przedstawia strukturę sądownictwa powszechnego i administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zadania Sądu Najwyższego; uzasadnia potrzebę niezależności sądów i niezawisłości sędziów;
11. przedstawia kompetencje Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu i prokuratury w Rzeczypospolitej Polskiej; uzasadnia znaczenie tych instytucji dla funkcjonowania państwa prawa.

IV. Prawa człowieka i ich ochrona. Uczeń:

1. wymienia „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
2. przedstawia sądowe środki ochrony praw i wolności w Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich; pisze skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich (według wzoru dostępnego na stronie internetowej); wykazuje znaczenie skargi konstytucyjnej;
3. uzasadnia znaczenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w kontekście Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; przedstawia

warunki, jakie muszą zaistnieć, aby rozpatrzył on skargę obywatela; analizuje wybrany wyrok tego trybunału;

4. przedstawia szczegółowe prawa mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy posługującej się językiem regionalnym w Rzeczypospolitej Polskiej; pozyskuje informacje na temat praw mniejszości polskiej w różnych państwach;
5. pozyskuje w środkach masowego przekazu (między innymi na stronach organizacji pozarządowych broniących praw człowieka) informacje o przypadkach naruszania praw człowieka w państwach demokratycznych i przygotowuje analizę na ten temat;
6. wskazuje organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i charakteryzuje działania jednej z nich;
7. wykazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka w państwie demokratycznym i niedemokratycznym; przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.

V. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

1. wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm; wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, nieznajomość prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania;
2. przedstawia źródła prawa w Rzeczypospolitej Polskiej – wykazuje szczególną moc Konstytucji; przedstawia procedurę ustawodawczą;
3. rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne, rodzinne, administracyjne i karne; wskazuje, w jakim kodeksie obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej można znaleźć przepisy dotyczące konkretnej sprawy; interpretuje przepisy prawne;
4. wyjaśnia podstawowe instytucje prawne części ogólnej prawa cywilnego i prawa zobowiązaniowego w Rzeczypospolitej Polskiej (osoba fizyczna, zdolność prawna a zdolność do czynności prawnych, przedstawicielstwo a pełnomocnictwo, zobowiązanie);
5. wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rzeczowego i spadkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (własność, formy nabycia własności, spadek, dziedziczenie ustawowe i testamentowe, zachowek);
6. wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rodzinnego w Rzeczypospolitej Polskiej (małżeństwo, wspólnota majątkowa, prawa i obowiązki rodziców oraz dziecka, w tym pełnoletniego, obowiązek alimentacyjny);
7. przedstawia przebieg postępowania cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony; analizuje kasus z zakresu prawa cywilnego lub rodzinnego, w tym pozew w takiej sprawie;
8. odróżnia akty administracyjne od innego rodzaju dokumentów; rozpoznaje, kiedy decyzja administracyjna w Rzeczypospolitej Polskiej jest ważna;

9. wyjaśnia, jak odwołać się od decyzji organów administracyjnych; pisze odwołanie od decyzji administracyjnej;
10. przedstawia przebieg postępowania administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej; analizuje wzory zażaleń na postanowienia organów administracji oraz wzory skarg do wojewódzkiego sądu administracyjnego;
11. przedstawia przebieg postępowania karnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony; wymienia główne prawa, jakie przysługują ofierze, sprawcy i świadkowi przestępstwa; pisze zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa;
12. wskazuje, do jakich organów i instytucji można się zwrócić w Rzeczypospolitej Polskiej o pomoc prawną w konkretnych sytuacjach; przedstawia zadania notariuszy, radców prawnych, adwokatów;
13. wyjaśnia, jak można korzystać w Rzeczypospolitej Polskiej z dokumentacji gromadzonej w urzędach (ze szczególnym uwzględnieniem e-administracji) i archiwach oraz jakie sprawy można dzięki temu załatwić; pisze wniosek o udzielenie informacji publicznej.

VI. Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

1. przedstawia funkcjonowanie systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej, rozróżnia ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe; wymienia zadania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;
2. wyjaśnia specyfikę obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń zdrowotnych w Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia cele i zadania centralnej instytucji koordynującej funkcjonowanie służby zdrowia; wyjaśnia kwestię korzystania z publicznej opieki zdrowotnej;
3. przedstawia działania w celu ograniczenia bezrobocia i wykluczenia społecznego na przykładzie działalności urzędu pracy w swoim powiecie;
4. przedstawia możliwości kontynuacji edukacji (studia I stopnia i jednolite magisterskie, szkoły kształcące w zawodzie); wyjaśnia, w jaki sposób podnosić swoje kwalifikacje zawodowe.

VII. Współczesne stosunki międzynarodowe. Uczeń:

1. przedstawia podmioty prawa międzynarodowego publicznego i podstawowe zasady prawa międzynarodowego (powstrzymania się od groźby użycia siły lub od jej użycia, integralności terytorialnej, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne państwa, suwerennej równości, samostanowienia narodów, suwerenności, nienaruszalności granic);
2. wykazuje złożoność i wielopłaszczyznowość współczesnych stosunków międzynarodowych oraz współzależność państw w środowisku międzynarodowym;

3. wyjaśnia pojęcie globalizacji i wykazuje jej formy i skutki w sferze polityki, kultury i społeczeństwa; diagnozuje wpływ na ten proces podmiotów prawa międzynarodowego; przedstawia najważniejsze wyzwania związane z procesem globalizacji;
4. przedstawia konflikty etniczne na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej; lokalizuje je, wyjaśnia ich przyczyny i konsekwencje;
5. wyjaśnia źródła współczesnego terroryzmu oraz przedstawia różne organizacje terrorystyczne i sposoby oraz przykłady ich działania;
6. przedstawia, na przykładzie placówek Rzeczypospolitej Polskiej, zadania ambasad i konsulatów;
7. charakteryzuje cele i najważniejsze organy Organizacji Narodów Zjednoczonych (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny, Rada Gospodarcza i Społeczna, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości); przedstawia jej wybrane działania i ocenia ich skuteczność;
8. wymienia obowiązujące akty prawa pierwotnego Unii Europejskiej; lokalizuje jej państwa członkowskie; przedstawia podstawowe obszary i zasady działania Unii Europejskiej;
9. przedstawia najważniejsze instytucje Unii Europejskiej: Komisję, Radę, Parlament, Radę Europejską i Trybunał Sprawiedliwości;
10. przedstawia prawa obywatela Unii Europejskiej; rozważa kwestię korzyści i kosztów członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej;
11. przedstawia genezę, cele i najważniejsze organy Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; ocenia wpływ tej organizacji na utrzymanie pokoju międzynarodowego i pozycję Stanów Zjednoczonych Ameryki w świecie.

Zalecenia MEN z podstawy programowej:

Utrzymano metodę projektu edukacyjnego – obecnie każdy uczeń powinien uczestniczyć w dwóch projektach. • W celu pozyskiwania, gromadzenia, porządkowania, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym, w tym publicznym, należy zachęcać uczniów do częstszego korzystania ze stron internetowych instytucji publicznych, do pracy z różnymi typami przekazu, odbywania wirtualnych wycieczek edukacyjnych. • Możliwość realizacji niektórych treści nauczania poprzez lekcje organizowane we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, instytucjami oferującymi usługi poradnictwa zawodowego oraz organizacjami pozarządowymi.

4. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Zakładane osiągnięcia uczniów w nowej podstawie programowej w zakresie wiedzy o społeczeństwie nastawione są na kształtowanie postaw obywatelskich i prospołnotowych. Realizacja treści nauczania przedmiotu dobrana jest tak, aby uczniowie rozumieli przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka. Nauczyciel powinien stosować nauczanie problemowe i metody kształcące umiejętności społeczne, twórczego myślenia i rozwiązywania problemów. W celu rozwijania umiejętności komunikacji i współdziałania powinno się stosować różne metody pracy grupowej, w tym uczniowskie projekty edukacyjne. Każdy uczeń na etapie kształcenia w zakresie podstawowym powinien uczestniczyć w minimum dwóch projektach. Należy także w wykorzystywać różne formy dyskusji. W kształceniu kompetencji pozyskiwania, gromadzenia, porządkowania, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym, w tym publicznym, powinna być wykorzystywana technologia informacyjno-komunikacyjna. Istotne jest korzystanie ze stron internetowych instytucji publicznych, w tym organów samorządowych, organów władzy publicznej, organizacji społecznych, instytucji międzynarodowych. Niezbędna jest również praca z różnymi typami przekazu, także interaktywnymi.

W miarę możliwości ważne byłoby również pozyskiwanie informacji w toku wycieczki edukacyjnej (w tym wirtualnej, wykorzystując dedykowane aplikacje) do wybranych instytucji, np. do urzędu miasta, wojewódzkiego, marszałkowskiego, parlamentu. Można także realizować niektóre treści nauczania poprzez lekcje organizowane we współpracy z urzędami administracji rządowej i samorządowej oraz – za zgodą rady pedagogicznej i rodziców – z organizacjami pozarządowymi.

Główne założenia metodyczne programu to: 1) nowoczesność – tzn. kierowanie się w doborze oraz sposobie przedstawienia treści zasadą ich aktualności i atrakcyjności dla współczesnych nastolatków; 2) odwoływanie się do wiedzy i doświadczeń ucznia, do tego, co jest mu już znane. Ponieważ źródłem tej wiedzy bywa przeważnie jego najbliższe otoczenie, dowartościowywany jest związek młodego człowieka ze środowiskiem; 3) połączenie wiedzy teoretycznej z praktyką. Aktywnemu uczeniu się służą przeprowadzane w czasie lekcji ćwiczenia z podręczników, angażujące wszystkich uczniów w klasie. W związku z tym wskazane jest, aby nauczyciel oceniający osiągnięcia ucznia brał pod uwagę nie tylko opanowane przez niego treści, lecz również umiejętności, takie jak: współpraca z grupą, publiczne wystąpienia, aktywność na lekcji, styl wypowiedzi, obrona własnego zdania.

Układ treści nauczania:

Opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej ramowy plan nauczania przewiduje dla przedmiotu w zakresie podstawowym „wiedza o społeczeństwie” na III etapie kształcenia w liceum/technikum łącznie 64 godzin zajęć lekcyjnych na dwa lata nauki. Odpowiada to dwóm latom nauki po jednej godzinie lekcyjnej tygodniowo. Istnieje wobec tego możliwość prowadzenia lekcji w pierwszej i drugiej klasie liceum/technikum – lub w drugiej i trzeciej klasie liceum – lub czwartej i piątej technikum. Z tego powodu podstawa została przygotowana na dwa lata, ale też tak, aby można było korzystać z niej niezależnie od zaplanowanej siatki godzin. Wszystkie treści programowe rozpisano w niniejszym programie na 49 lekcji – 24 w pierwszej części, oraz 25 w części drugiej. Pozostałe godziny lekcyjne powinny być wykorzystane na przeprowadzenie lekcji powtórzeniowych oraz testów i sprawdzianów.

W zależności od możliwości i położenia szkoły, kilka lekcji może odbyć się poza nią – w formie wycieczki do urzędu (np.: gminy, powiatu, pracy), sądu czy organizacji pozarządowej. Takie formy aktywizacji przypominają uczniom, że przedmiot szkolny „wiedza o społeczeństwie” ma bardzo istotny związek z ich codziennym życiem. Według koncepcji programu jeden temat przypada na jedną godzinę lekcyjną. Nauczyciel może jednak zmodyfikować tę propozycję i realizować niektóre tematy na dwóch, a nawet trzech godzinach lekcyjnych. Zasadniczym środkiem dydaktycznym proponowanym przez autora są różnorodne źródła, nastawione np. na pracę z tekstem źródłowym, infografiką, ilustracją, schematem, mapą. Metody pracy powinny być przeznaczone zarówno do pracy indywidualnej, jak i grupowej. Jako pomocnicze środki dydaktyczne proponuje: Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, czasopisma młodzieżowe, środki audiowizualne (programy i fragmenty filmów odtwarzane na wideo i DVD, foliogramy, komputer – np. prezentacje multimedialne i internet), druki urzędowe, statut szkoły, encyklopedie, słowniki, atlas geograficzny i historyczny. Program jest dostosowany zarówno do uczniów o zróżnicowanym poziomie rozwoju intelektualnego i emocjonalnego, jak i do uczniów z SPE. Ćwiczenia angażują wszystkich uczniów w klasie, również tych, którzy zwykle w małym stopniu udzielają się na lekcji.

Proponuję następujący układ treści nauczania: W klasie pierwszej realizacja działań tematycznych:

Człowiek i społeczeństwo – w liczbie 7 godzin (Czym jest życie w społeczeństwie? 1 godz., Socjalizacja – co to takiego? – 1 godz., Moja rola w grupie społecznej – 1 godz., Model rodziny – 1 godz., Stygmatyzacja i podziały społeczne – 1 godz., Właściwe rozwiązywanie konfliktów – 1 godz., Czy tolerancja jest obecna w społeczeństwie? – 1 godz.)

Samorząd terytorialny – w liczbie 3 godzin (Zakres działania samorządu. – 1 godz., Jak działa samorząd? – 1 godz., Ja w samorządzie. – 1 godz.)

Organy władzy publicznej w Polsce – w liczbie 8 godz. (Konstytucja jako źródło zasad ustrojowych – 1 godz., Czym jest demokracja w Polsce – 1 godz., Zasady wyborcze – 1 godz., Funkcjonowanie parlamentu polskiego – 1 godz., Kompetencje Prezydenta RP – 1 godz., Rada Ministrów – Rząd RP – 1 godz., Władza sądownicza – 1 godz., Instytucje kontroli państwa i ochrony praw – 1 godz.)

Aktywny obywatel – w liczbie 6 godzin (Ja w życiu publicznym – 1 godz., Moja religia a inne związki wyznaniowe – 1 godz., Czym zajmują się politycy – wpływ na nasze życie – 1 godz., „Czwarta władza” – media – 1 godz., Przekazywanie informacji – właściwe odbieranie – 1 godz., „Choroby” życia publicznego – 1 godz.)

Łącznie 24 godziny, do dyspozycji nauczyciela pozostaje 8 godzin.

W klasie drugiej realizacja działań tematycznych:

Prawa człowieka i ich ochrona – w liczbie 5 godzin (Katalog praw – 1 godz., Bronię swoich praw – 1 godz., Prawa mniejszości narodowych – 1 godz., Łamanie praw człowieka – 1 godz., Instytucje strzegące praw człowieka – 1 godz.)

Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej w liczbie 9 godzin (Normy prawne i ich źródła – 1 godz., Znam przepisy prawa – 1 godz., Prawo cywilne – 1 godz., Prawo rzeczowe – 1 godz., Prawo rodzinne – 1 godz., Prawo administracyjne – 1 godz., Prawo karne – 1 godz., Piszę pozew, odwołanie – 1 godz., E-urzędy – 1 godz.)

Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej w liczbie 3 godziny (Jestem ubezpieczony – 1 godz., Praca sama nas nie znajdzie – 1 godz., Kończę szkołę i co dalej? – 1 godz.)

Współczesne stosunki międzynarodowe w liczbie 8 godzin (Stosunki międzynarodowe – 1 godz., Globalizacja – 1 godz., Konflikty etniczne – 1 godz., Terroryzm – 1 godz., Organizacja Narodów Zjednoczonych – 1 godz., Unia Europejska – 2 godz., Pakt Północnoatlantycki – 1 godz.)

Łącznie 25 godzin, do dyspozycji nauczyciela 7 godzin.

Proponowane treści wykraczające poza podstawę programową:

„Dobry pracownik” w liczbie 5 godzin

(Rynek pracy – 1 godz., Moja pierwsza praca – 1 godz., Pracownik i jego prawa – 1 godz., Jak założyć własną firmę? – 1 godz., Etyka życia gospodarczego. – 1 godz.)

Procedury osiągnięcia celów i rozwiązania metodyczne:

Człowiek i społeczeństwo:

Czym jest życie w społeczeństwie? I.1.8 Uczeń: wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka i ustala ich hierarchię, uwzględniając społecznie akceptowany system aksjologiczny; charakteryzuje współczesne społeczeństwo i analizuje jego cechy (otwarte, postindustrialne, konsumpcyjne, masowe i informacyjne);

Socjalizacja – co to takiego? I.5 Uczeń: wyjaśnia charakter procesu socjalizacji; podaje przykłady wpływu społecznego w różnych dziedzinach życia; analizuje przypadki oraz przedstawia zalety i wady konformizmu i nonkonformizmu;

Moja rola w grupie społecznej. I.3.4 Uczeń: charakteryzuje role społeczne człowieka w związku z jego przynależnością do różnych grup społecznych; analizuje zasady wzajemności, zaufania i pomocy; przedstawia – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – katalog wartości afirmowanych w społeczeństwie polskim i dokonuje jego analizy; analizuje rolę wartości w światopoglądzie;

Model rodziny. I.2 Uczeń: charakteryzuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – współczesne typy rodziny; wyjaśnia problemy związane z realizacją różnych funkcji rodziny w Rzeczypospolitej Polskiej;

Stygmatyzacja i podziały społeczne. I. 6 Uczeń: odróżnia tolerancję od akceptacji; wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”; rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom;

Właściwe rozwiązywanie konfliktów. I.7 Uczeń: przedstawia podstawowe metody rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje, arbitraż) oraz zalety i wady wskazanych rozwiązań;

Czy tolerancja jest obecna w społeczeństwie? I.9.10 Uczeń: rozpoznaje problemy życiowe młodzieży w społeczeństwie polskim i formułuje sądy w tych kwestiach; przedstawia rodzaje i przykłady organizacji pozarządowych; charakteryzuje działalność wybranych organizacji tego typu w Rzeczypospolitej Polskiej; wymienia zakres niezbędnych uregulowań w statucie stowarzyszenia.

Formy pracy: indywidualna i grupowa. • Analiza infografiki dotyczącej tożsamości, dyskusja na temat roli właściwej samooceny oraz sposobów pozbycia się wad • pogadanka – wpływ otoczenia na styl życia • uczniowski projekt edukacyjny – analiza współczesnych autorytetów • dyskusja nad rolą społeczeństwa w rozwoju człowieka, wskazanie ról, jakie ludzie pełnią w społeczeństwie • ćwiczenie umiejętności prowadzenia rozmowy • przygotowanie do publicznych wystąpień • omówienie różnych sposobów rozwiązywania konfliktów i zasad skutecznych negocjacji • praca z podręcznikiem – podział grup społecznych • praca grupowa – burza mózgów dotycząca problemów występujących w klasie.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Samorząd terytorialny:

Zakres działania samorządu. III.7 Uczeń: przedstawia zakres działania poszczególnych poziomów samorządu terytorialnego (gmina, powiat, województwo) w Rzeczypospolitej Polskiej, z uwzględnieniem struktury głównych kierunków wydatków budżetowych na te działania oraz źródeł ich finansowania;

Jak działa samorząd? III.8 Uczeń: przedstawia organy stanowiące i wykonawcze samorządu terytorialnego na poziomie gminy i miasta na prawach powiatu oraz powiatu i województwa w Rzeczypospolitej Polskiej; charakteryzuje kompetencje tych organów i zależności między nimi;

Ja w samorządzie. III.9 Uczeń: przygotowuje opracowanie promujące działania organów wybranego samorządu terytorialnego na poziomie powiatu lub województwa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Formy pracy: pogadanka na temat samorządu terytorialnego • praca z tekstem podręcznika – samorząd gminny i powiatowy – władze i uprawnienia • uczniowski projekt edukacyjny – charakterystyka władz lokalnych • wycieczka do urzędu gminnego lub powiatowego – załatwianie typowych spraw, wypełnianie druków urzędowych • uczniowski projekt edukacyjny – charakterystyka urzędu przyjaznego dla petenta • praca w grupach – uprawnienia samorządu wojewódzkiego • dyskusja – zalety i wady urzędów dostępnych przez internet.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej:

Konstytucja jako źródło zasad ustrojowych. III.1 Uczeń: charakteryzuje zasady ustrojowe zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (demokratycznego państwa prawnego, unitarnej formy państwa, zwierzchnictwa narodu, gwarancji praw i wolności jednostki, konstytucjonalizmu, podziału i równowagi władz, republikańskiej formy rządu, pluralizmu, decentralizacji, samorządności, społecznej gospodarki rynkowej); analizuje sformułowania preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

Czym jest demokracja w Polsce? III.2 Uczeń: charakteryzuje formy demokracji bezpośredniej; przedstawia specyfikę referendum ogólnokrajowego i rodzajów

referendów lokalnych w Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia, jakie warunki muszą zostać spełnione, by referendum się odbyło oraz by jego wyniki były wiążące (w przypadku lokalnych: by było ważne); wyjaśnia – na wybranym przykładzie – wpływ konsultacji publicznych na kształtowanie prawa w Rzeczypospolitej Polskiej;

Zasady wyborcze. III.3 Uczeń: wyjaśnia, jak przeprowadzane są powszechne i bezpośrednie wybory organów władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej; na przykładzie wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej porównuje ordynację proporcjonalną i większościową; analizuje potencjalne wady i zalety każdego z tych systemów wyborczych;

Funkcjonowanie parlamentu polskiego. III.4 Uczeń: przedstawia strukturę oraz organizację pracy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (prezydium, komisje, kluby i koła; kworum, rodzaje większości) oraz status posła, w tym instytucje mandatu wolnego i immunitetu; wymienia kompetencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Zgromadzenia Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej;

Kompetencje Prezydenta RP. III.5 Uczeń: wykazuje znaczenie, jakie dla pozycji ustrojowej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ma fakt wyborów powszechnych; przedstawia kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: ceremonialno-reprezentacyjne, w stosunku do rządu, parlamentu i władzy sądowniczej, w polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwa państwa; analizuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – poziom legitymizacji społecznej władzy prezydenckiej;

Rada Ministrów – Rząd RP. III.6 Uczeń: przedstawia kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; wymienia podstawowe działy administracji rządowej i zadania wojewody; wyjaśnia rolę prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia procedury powoływania i odwoływania rządu, używając określeń: wotum zaufania, konstruktywne wotum nieufności, wotum nieufności wobec ministra, dymisja (w tym w wyniku skrócenia kadencji Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej);

Władza sądownicza. III.10 Uczeń: przedstawia strukturę sądownictwa powszechnego i administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zadania Sądu Najwyższego; uzasadnia potrzebę niezależności sądów i niezawisłości sędziów;

Instytucje kontroli państwa i ochrony praw. III.11 Uczeń: przedstawia kompetencje Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu i prokuratury w Rzeczypospolitej Polskiej; uzasadnia znaczenie tych instytucji dla funkcjonowania państwa prawa.

Formy pracy: praca ze źródłem – analiza Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej • uczniowski projekt edukacyjny – konstytucje, które powstały w Polsce • praca z podręcznikiem – organy i uprawnienia władzy ustawodawczej (sejmu i senatu) • mapa mentalna – plakat – porównanie uprawnień rządu i prezydenta • dyskusja nad pojęciem prawa i zadaniami władzy sądowniczej • symulacja procesu sądowego • uczniowski projekt edukacyjny – uświadomienie potrzeby brania udziału w wyborach • Rozmowa nauczająca na temat państwa (definicja, geneza, cechy i funkcje państwa) • praca z podręcznikiem – wyjaśnianie terminów (różne formy państwa i rządów) • praca w grupach związana z tematem demokracji • uczniowski projekt edukacyjny – charakterystyka ustroju demokratycznego • metoda „za” i „przeciw” – zalety i wady demokracji w odniesieniu do życia codziennego • praca w grupach – cechy społeczeństwa obywatelskiego • praca z podręcznikiem – funkcjonowanie i typy organizacji pozarządowych.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Aktywny obywatel:

Ja w życiu publicznym. II. 1 Uczeń: przygotowuje materiał do zamieszczenia w internecie na temat działań indywidualnych lub grupowych w życiu publicznym (np. w wątku publicznym swojego profilu na portalach społecznościowych lub na blogu);

Moja religia a inne związki wyznaniowe. II.2 Uczeń: przedstawia funkcjonujące w Rzeczypospolitej Polskiej kościoły i inne związki wyznaniowe:

Czym zajmują się politycy – wpływ na nasze życie. II.3.4 Uczeń: przedstawia cechy konstytutywne partii politycznych; wymienia partie polityczne, które w ostatnich wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przekroczyły próg niezbędny do uzyskania dotacji budżetowej i nazwiska ich liderów; przedstawia podstawowe założenia programowe tych ugrupowań; dokonuje krytycznej analizy materiałów z kampanii wyborczych (np. spoty, memy, ulotki i hasła wyborcze);

„Czwarta władza” – media. II.5. Uczeń: przedstawia współczesne media w Rzeczypospolitej Polskiej – wymienia główne dzienniki, tygodniki społeczno-polityczne, stacje telewizyjne i radiowe, portale internetowe; charakteryzuje wybrany tytuł/stację/portał ze względu na specyfikę, formy i treści przekazu;

Przekazywanie informacji – właściwe odbieranie. II.6 Uczeń: krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy;

„Choroby” życia publicznego. II.7.8 Uczeń: rozpoznaje przejawy patologii życia publicznego i wykazuje ich negatywny wpływ na życie publiczne; przedstawia mechanizmy korupcji i analizuje – z wykorzystaniem materiałów medialnych – jej udowodniony przykład; interpretuje wyniki badań opinii publicznej; porównuje wyniki sondaży z rzeczywistymi postawami lub zachowaniami (np. sondaży przedwyborczych oraz rezultatów wyborów), formułuje hipotezy dotyczące przyczyn różnic przekraczających wartość błędu statystycznego.

Formy pracy: indywidualna i grupowa • rozmowa nauczająca – pojęcie partii politycznej, różne systemy partyjne • praca z różnymi źródłami informacji – partie polityczne w Polsce dyskusja nad rolą mediów, granicami wolności słowa i zagrożeniami związanymi z mass mediami • praca z ilustracją – wskazanie wad i zalet poszczególnych źródeł informacji • praca w grupach – odróżnianie opinii od faktów • praca w grupach – układanie projektu reklamy charakteryzuje społeczeństwo obywatelskie, przedstawia rodzaje i przykłady organizacji pozarządowych działających w RP, charakteryzuje stosunki między państwem a Kościołem katolickim w RP, lokalizuje na mapie największe skupiska wyznań, projektuje program wycieczki dydaktycznej szlakiem świątyni różnych wyznań w wybranym mieście lub regionie, analizuje tekst konkordatu, preambuły i przedstawia wnioski.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Prawa i ich ochrona:

Katalog praw. IV.1 Uczeń: wymienia „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

Bronię swoich praw. IV.2 Uczeń: przedstawia sądowe środki ochrony praw i wolności w Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich; pisze skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich (według wzoru dostępnego na stronie internetowej); wykazuje znaczenie skargi konstytucyjnej;

Prawa mniejszości narodowych. IV.4 Uczeń: przedstawia szczegółowe prawa mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy posługującej się językiem regionalnym w Rzeczypospolitej Polskiej; pozyskuje informacje na temat praw mniejszości polskiej w różnych państwach;

Łamanie praw. IV.5.7 Uczeń: pozyskuje w środkach masowego przekazu (między innymi na stronach organizacji pozarządowych broniących praw człowieka) informacje o przypadkach naruszania praw człowieka w państwach demokratycznych i przygotowuje analizę na ten temat; wykazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka w państwie demokratycznym i niedemokratycznym; przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.

Instytucje strzegące praw człowieka. IV.3.6 Uczeń: uzasadnia znaczenie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w kontekście Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; przedstawia warunki, jakie muszą zaistnieć, aby rozpatrzył on skargę obywatela; analizuje wybrany wyrok tego trybunału; wskazuje organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i charakteryzuje działania jednej z nich.

Formy pracy: indywidualna i grupowa • uczniowski projekt edukacyjny – charakterystyka wybranej mniejszości narodowej w Polsce • praca z mapą – Polonia na świecie • pogadanka na temat narodu i mniejszości narodowych • praca z podręcznikiem – funkcjonowanie i typy organizacji pozarządowych • pisze skargę do RPO lub RPD (według wzoru) – ocenia konstytucyjne usytuowanie obu rzeczników i ich rolę w dziele ochrony praw człowieka w Polsce • analizując konkretny katalog praw człowieka, wskazuje zawarte w nim przykłady praw i wolności człowieka; uzasadnia swoje wybory • wskazuje opisywane w mediach zdarzenia i sytuacje, które są powiązane z tematyką praw człowieka • posługując się informacjami z różnych źródeł, podaje przykłady zdarzeń i sytuacji, w których państwa ograniczają prawa człowieka, znajduje i przedstawia informacje o naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie (np. prawa kobiet, prawa dziecka, wolność wyznania, prawo do edukacji, prawa humanitarne) • projektuje działania, które mogą zaradzić naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie • konstruktywnie wypełnia role związane ze współpracą w małym zespole • znajduje w środkach masowego przekazu (w tym w internecie) informacje o przypadkach łamania praw człowieka na świecie oraz przykłady rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu, ksenofobii.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej:

Normy prawne i ich źródła. V.1.2 Uczeń: wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm; wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, niezajomość prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania; przedstawia źródła prawa w Rzeczypospolitej Polskiej – wykazuje szczególną moc Konstytucji; przedstawia procedurę ustawodawczą;

Znam przepisy prawa. V.3 Uczeń: rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne, rodzinne, administracyjne i karne; wskazuje, w jakim kodeksie obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej można znaleźć przepisy dotyczące konkretnej sprawy; interpretuje przepisy prawne;

Prawo cywilne. V.4 Uczeń: wyjaśnia podstawowe instytucje prawne części ogólnej prawa cywilnego i prawa zobowiązaniowego w Rzeczypospolitej Polskiej (osoba fizyczna, zdolność prawna a zdolność do czynności prawnych, przedstawicielstwo a pełnomocnictwo, zobowiązanie);

Prawo rzeczowe. V.5 Uczeń: wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rzeczowego i spadkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (własność, formy nabycia własności, spadek, dziedziczenie ustawowe i testamentowe, zachówek);

Prawo rodzinne. V.6 Uczeń: wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rodzinnego w Rzeczypospolitej Polskiej (małżeństwo, wspólnota majątkowa, prawa i obowiązki rodziców oraz dziecka, w tym pełnoletniego, obowiązek alimentacyjny);

Prawo administracyjne. V.8.10 Uczeń: odróżnia akty administracyjne od innego rodzaju dokumentów; rozpoznaje, kiedy decyzja administracyjna w Rzeczypospolitej Polskiej jest ważna; przedstawia przebieg postępowania administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej; analizuje wzory zażaleń na postanowienia organów administracji oraz wzory skarg do wojewódzkiego sądu administracyjnego;

Prawo karne. V.11.12 Uczeń: przedstawia przebieg postępowania karnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony; wymienia główne prawa, jakie przysługują ofierze, sprawcy i świadkowi przestępstwa; pisze zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa; wskazuje, do jakich organów i instytucji można się zwrócić w Rzeczypospolitej Polskiej o pomoc prawną w konkretnych sytuacjach; przedstawia zadania notariuszy, radców prawnych, adwokatów;

Piszę pozew, odwołanie. V.7.9 Uczeń: przedstawia przebieg postępowania cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony; analizuje kasus

z zakresu prawa cywilnego lub rodzinnego, w tym pozew w takiej sprawie; wyjaśnia, jak odwołać się od decyzji organów administracyjnych; pisze odwołanie od decyzji administracyjnej;

E-urzędy. V.13 Uczeń: wyjaśnia, jak można korzystać w Rzeczypospolitej Polskiej z dokumentacji gromadzonej w urzędach (ze szczególnym uwzględnieniem e-administracji) i archiwach oraz jakie sprawy można dzięki temu załatwić; pisze wniosek o udzielenie informacji publicznej.

Formy pracy: indywidualna i grupowa – rozpoznaje przypadki naruszania praw ucznia – wyszukuje przepisy prawa oświatowego (np. w ustawie, statucie szkoły) oraz przepisy zawarte w innych aktach prawnych (np. w Konstytucji RP), gwarantujące prawa i obowiązki ucznia, które obowiązują w danej placówce – wskazuje dostępne sposoby ochrony praw ucznia w konkretnych przypadkach ich naruszania – projektuje odpowiednie kroki w celu ochrony zagrożonych praw ucznia • wykorzystuje drzewo decyzyjne do podejmowania decyzji o postępowaniu w sytuacji, gdy jego prawo ucznia zostało naruszone • pisze pozew w wybranej sprawie cywilnej • wyjaśnia, czym jest mediacja i na czym polega różnica pomiędzy mediacją a postępowaniem sądowym – uzasadnia znaczenie mediacji • sporządza urzędowy wniosek, skargę i odwołanie • wyjaśnia, na czym polega zasada dwuinstancyjności w postępowaniu administracyjnym • wyjaśnia, w jaki sposób prawo zapewnia właściwą reakcję urzędników na skargi i chroni obywateli składających skargi • uzasadnia potrzebę stosowania w kontaktach z urzędami środków typu skarga, odwołanie • posługując się przykładami, tłumaczy różnicę pomiędzy skargą na działania jakiegoś urzędu a wnioskiem dotyczącym jego pracy • wyjaśnia, jaką rolę odgrywa internet w załatwianiu spraw w urzędach.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej:

Jestem ubezpieczony. VI.1.2 Uczeń: przedstawia funkcjonowanie systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej, rozróżnia ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe; wymienia zadania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych; wyjaśnia specyfikę obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń zdrowotnych w Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia cele i zadania centralnej instytucji koordynującej funkcjonowanie służby zdrowia; wyjaśnia kwestię korzystania z publicznej opieki zdrowotnej;

Praca sama nas nie znajdzie. VI.3 Uczeń: przedstawia działania w celu ograniczenia bezrobocia i wykluczenia społecznego na przykładzie działalności urzędu pracy w swoim powiecie;

Kończę szkołę i co dalej? VI.4 Uczeń: przedstawia możliwości kontynuacji edukacji (studia I stopnia i jednolite magisterskie, szkoły kształcące w zawodzie); wyjaśnia, w jaki sposób podnosić swoje kwalifikacje zawodowe.

Formy pracy: indywidualna i grupowa • znajduje potrzebne informacje o szkołach wyższych w Polsce i za granicą, korzystając z aktualnych źródeł informacji • omawia na przykładach zasady przyjmowania do szkół wyższych • przedstawia warunki podejmowania przez młodych Polaków nauki w Unii Europejskiej oraz wyszukuje informacje na ten temat w odniesieniu do wybranego państwa • poszukuje i segreguje informacje niezbędne do zaplanowania przebiegu swojej dalszej kariery edukacyjnej • konstruktywnie wypełnia role związane ze współpracą w małym zespole, sporządza Europass-CV • znajduje potrzebne informacje dotyczące dostępnych możliwości podjęcia pracy sezonowej w kraju i za granicą • formułuje plan działania: wzbogacam własne CV • konstruktywnie wypełnia role związane ze współpracą w małym zespole.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Współczesne stosunki międzynarodowe:

Stosunki międzynarodowe. VII.1.2 Uczeń: przedstawia podmioty prawa międzynarodowego publicznego i podstawowe zasady prawa międzynarodowego (powstrzymania się od groźby użycia siły lub jej użycia, integralności terytorialnej, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne państwa, suwerennej równości, samostanowienia narodów, suwerenności, nienaruszalności granic); wykazuje złożoność i wielopłaszczyznowość współczesnych stosunków międzynarodowych oraz współzależność państw w środowisku międzynarodowym;

Globalizacja. VII.3 Uczeń: wyjaśnia pojęcie globalizacji i wykazuje jej formy i skutki w sferze polityki, kultury i społeczeństwa; diagnozuje wpływ na ten proces podmiotów prawa międzynarodowego; przedstawia najważniejsze wyzwania związane z procesem globalizacji;

Konflikty etniczne. VII.4 Uczeń: przedstawia konflikty etniczne na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej; lokalizuje je, wyjaśnia ich przyczyny i konsekwencje;

Terroryzm. Uczeń: VII.5.6 wyjaśnia źródła współczesnego terroryzmu oraz przedstawia różne organizacje terrorystyczne i sposoby oraz przykłady ich działania; przedstawia, na przykładzie placówek Rzeczypospolitej Polskiej, zadania ambasad i konsulatów;

Organizacja Narodów Zjednoczonych. VII.7 Uczeń: charakteryzuje cele i najważniejsze organy Organizacji Narodów Zjednoczonych (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny, Rada Gospodarcza i Społeczna, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości); przedstawia jej wybrane działania i ocenia ich skuteczność;

Unia Europejska. VII.8.9.10 Uczeń: wymienia obowiązujące akty prawa pierwotnego Unii Europejskiej; lokalizuje jej państwa członkowskie; przedstawia podstawowe obszary i zasady działania Unii Europejskiej; przedstawia najważniejsze instytucje Unii Europejskiej: Komisję, Radę, Parlament, Radę Europejską i Trybunał Sprawiedliwości; przedstawia prawa obywatela Unii Europejskiej; rozważa kwestię korzyści i kosztów członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej;

Pakt Północnoatlantycki. VII.11 Uczeń: przedstawia genezę, cele i najważniejsze organy Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; ocenia wpływ tej organizacji na utrzymanie pokoju międzynarodowego i pozycję Stanów Zjednoczonych Ameryki w świecie.

Formy pracy: indywidualna i grupowa, rozmowa nauczająca – kierunki polskiej polityki zagranicznej po 1989 r. • metoda portfolio – geneza, zasady funkcjonowania i główne organy Unii Europejskiej • uczniowski projekt edukacyjny – państwa członkowskie Unii Europejskiej • dyskusja na temat zalet i wad członkostwa Polski w NATO, ONZ i innych organizacjach międzynarodowych • mapa mentalna – charakterystyka ONZ, główne organy, cele i zasady działania tej organizacji • pogadanka na temat celów i zadań UNESCO • praca w grupach – konflikty międzynarodowe, terroryzm i problemy uchodźców • uczniowski projekt edukacyjny – charakterystyka wybranych konfliktów współczesnego świata • praca z mapą polityczną świata – podział na bogatą Północ i biedne Południe.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Proponowane treści wykraczające poza podstawę programową:

Dobry pracownik: Uczeń: wymienia rodzaje szkół w Polsce i możliwości kształcenia

- zna terminy „zawód” i „wykształcenie”
- rozwija przez całe życie umiejętności, kwalifikacje i kompetencje zawodowe
- zna przyczyny mobilności zawodowej
- zna specyfikę lokalnego rynku pracy oraz możliwości pracy za granicą
- przedstawia perspektywy rozwoju rynku pracy w przyszłości wraz ze wskazaniem typów zawodów najbardziej potrzebnych
- rozumie przyczyny i skutki bezrobocia
- jest uwrażliwiony na problemy ludzi bezrobotnych
- poznaje i stosuje procedury ubiegania się o pracę (sporządzania listów motywacyjnych i CV, autoprezentacji)
- omawia prawa pracownicze oraz zagadnienia związane z etyką zawodową
- poznaje sposoby założenia własnej firmy
- rozumie etykę życia gospodarczego
- wskazuje przykłady „szarej strefy” w gospodarce.

Formy pracy: w grupach – umiejętności konieczne do wykonywania określonych zawodów • uczniowski projekt edukacyjny – analiza predyspozycji ucznia ze względu na wybór przyszłej szkoły i zawodu • analiza ogłoszeń i artykułów prasowych – rynek pracy, praca za granicą • mapa mentalna – przyczyny i skutki bezrobocia oraz sposoby jego zwalczania • symulacja społeczna – procedury ubiegania się o pracę (rozmowa kwalifikacyjna, testy kwalifikacyjne) • praca indywidualna – pisanie CV i listu motywacyjnego według wzoru • rozmowa nauczająca – prawa pracownicze, rola Państwowej Inspekcji Pracy.

Metody pracy: podręcznik • słownik wyrazów obcych • prasa • internet • Kodeks pracy • foliogramy • prezentacje multimedialne • filmy edukacyjne na DVD.

Projekt w nowej podstawie programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie:

Warunki i sposób realizacji [fragment]: W celu rozwijania umiejętności komunikacji i współdziałania powinno się stosować różne metody pracy grupowej, w tym uczniowskie projekty edukacyjne (każdy uczeń powinien uczestniczyć w minimum dwóch projektach – np. w realizacji wymagań szczegółowych określonych w: dziale II pkt 1 i 6, dziale III pkt 9, dziale IV pkt 7 i dziale VII pkt 4). [...] Dział II. Społeczeństwo obywatelskie. Uczeń: 1) przedstawia rodzaje i przykłady organizacji pozarządowych; charakteryzuje działalność wybranych organizacji tego typu w Rzeczypospolitej Polskiej; wymienia zakres niezbędnych uregulowań w statucie stowarzyszenia; [...] 6) przedstawia współczesne media w Rzeczypospolitej Polskiej – wymienia główne dzienniki, tygodniki społeczno-polityczne, stacje telewizyjne i radiowe, portale internetowe; charakteryzuje wybrany tytuł/stację/portał ze względu na specyfikę, formy i treści przekazu [...]. Dział III. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: [...] 9) przygotowuje opracowanie promujące działania organów wybranego samorządu terytorialnego na poziomie powiatu lub województwa

w Rzeczypospolitej Polskiej [...]. Dział IV. Prawa człowieka i ich ochrona. Uczeń: [...] 7) wykazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka w państwie demokratycznym i niedemokratycznym; przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym. [...] Dział VII. Współczesne stosunki międzynarodowe. Uczeń: 4) przedstawia konflikty etniczne na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej; lokalizuje je, wyjaśnia ich przyczyny i konsekwencje.

Metoda projektu znajduje zastosowanie w realizacji bardziej czasochłonnnych zadań. Najczęściej polegają one na analizie zagadnień wykraczających poza ramy jednego przedmiotu, dlatego wymagają instrukcji ze strony nauczyciela. Metoda projektu uczy planowania pracy, wyszukiwania informacji w różnych źródłach, sporządzania notatek oraz prezentowania własnych pomysłów. Uczniowie mają rozwiązywać problemy w twórczy sposób, wykazywać się samodzielnością i przedsiębiorczością. Prezentacja może mieć formę pisemną, graficzną (np.: model, makieta, plan, folder), inscenizacji, przemówienia, audycji radiowej lub gry dydaktycznej. Na zakończenie nauczyciel ocenia projekt na podstawie przyjętych na początku i znanych uczniom kryteriów. Podczas pracy metodą projektu warto pamiętać o zachęcaniu każdego członka grupy do aktywności, niezależnie od posiadanej przez niego wiedzy czy nabytych umiejętności. Należy też wyraźnie przekazać klasie, że ocenie podlegać będzie m.in. to, czy podział ról jest odpowiedni, tzn. czy wszyscy uczniowie mają przydzielone zadania i jak się z nich wywiązują. Spowodować to powinno bardziej równomierne rozłożenie obowiązków na uczniów zdolnych i mających trudności w nauce. Przykładem tej metody może być projekt „Miejsce, w którym żyjemy” realizowany w ramach tematu „Ja w życiu społecznym”. Jego celem będzie przedstawienie najciekawszych miejsc w okolicznym środowisku (np.: dzielnicy, osiedlu, wsi, gminie), społeczności lokalnej, a także elementów tradycji lokalnej. Uczniowie zostaną przydzieleni do czterech grup, tak aby każdy mógł w jak największym stopniu wykorzystać swoje umiejętności. Poszczególne zespoły to: plastycy (odpowiedzialni za graficzną formę projektu i dokumentację fotograficzną), przewodnicy (opracowujący trasę wycieczki po okolicy i znający historię regionu), redaktorzy (przygotowujący teksty do gazetki szkolnej lub ściennej) i artyści, (których zadaniem będzie wcielenie się w rolę postaci zasłużonych dla danego miejsca i zaprezentowanie krótkich scenek podkreślających zalety regionu).

Inny temat, który można realizować metodą projektu: • Mniejszości narodowe.

Proponowany program nauczania daje duże możliwości do kształtowania kompetencji kluczowych, np.:

- Kompetencje cyfrowe – obejmują pewne, krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych i interesowanie się nimi do celów uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie. Obejmują one umiejętność korzystania z informacji i danych, komunikowanie się i współpracę, umiejętność korzystania z mediów,

tworzenie treści cyfrowych (w tym programowanie), bezpieczeństwo (w tym komfort cyfrowy i kompetencje związane z cyberbezpieczeństwem), kwestie dotyczące własności intelektualnej, rozwiązywanie problemów i krytyczne myślenie.

- Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się – zdolność do autorefleksji, skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi osobami, zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się i karierą zawodową. Obejmują one zdolność radzenia sobie z niepewnością i złożonością, umiejętność uczenia się, odczuwania empatii i zarządzania konfliktami we włączającym i wspierającym kontekście (np. Ja w życiu publicznym, Praca sama nas nie znajdzie).
- Kompetencje obywatelskie – to zdolność do działania jako odpowiedzialni obywatele oraz do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym w oparciu o rozumienie pojęć i struktur społecznych, gospodarczych, prawnych i politycznych, a także wydarzeń globalnych i zrównoważonego rozwoju (np. Czym zajmują się politycy?, Globalizacja, Terroryzm).
- Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości – to zdolność wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób. Przedsiębiorczość opiera się na kreatywności, krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu inicjatywy, wytrwałości oraz na zdolności do wspólnego działania służącego planowaniu projektów mających wartość kulturalną, społeczną lub finansową i zarządzaniu nimi (np.. Kończę szkołę i co dalej?, E-urzędy, Jestem ubezpieczony).
- Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej – obejmują rozumienie sposobów kreatywnego wyrażania i komunikowania pomysłów i znaczeń w różnych kulturach, za pomocą różnych rodzajów sztuki i innych form kulturalnych oraz poszanowanie dla tego procesu. Obejmują one angażowanie się w rozumienie, rozwijanie i wyrażanie własnych pomysłów oraz odczuwanie swojego miejsca lub roli w społeczeństwie na wiele różnych sposobów i w wielu kontekstach (np. Ja w samorządzie; Piszę pozew, odwołanie; Mniejszości narodowe).

Punktem odniesienia do opracowania szczegółowych osiągnięć ucznia są **treści programu**.

W wyniku realizacji programu nauczania wiedzy o społeczeństwie uczeń powinien wykazać się umiejętnościami, które wynikają z praktycznego zastosowania wiadomości przyswojonych na lekcjach tego przedmiotu.

Po zrealizowaniu treści programowych uczeń potrafi:

- wykorzystywać wcześniej nabytą wiedzę w nowych sytuacjach poznawczych;
- wyszukiwać i selekcjonować źródła;
- hierarchizować fakty i porządkować informacje;

- dostrzegać przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka;
- wyjaśnić pojęcia i terminy na podstawie informacji zamieszczonych w tekście;
- korzystać ze słowników, leksykonów, map, wykresów, diagramów i zestawień statystycznych (w tym z wyników badań opinii publicznej);
- rozwijać umiejętności komunikacji i współdziałania;
- pozyskiwać, gromadzić, porządkować informacje o życiu społecznym i publicznym;
- wyjaśnić i analizować prawidłowości życia społecznego oraz wybrane współczesne procesy społeczne;
- wyjaśnić specyfikę praw i wolności człowieka oraz podstawowe mechanizmy ich ochrony;
- wyszukiwać argumenty za i przeciw określonej tezie;
- porównywać informacje zamieszczone w podręczniku i w innych źródłach;
- rozróżniać fakty od opinii;
- analizować i prezentować informacje o życiu społecznym i publicznym;
- wykorzystywać w pracy technologię informacyjno-komunikacyjną;
- korzystać ze stron internetowych instytucji publicznych, samorządowych, organów władzy publicznej, organizacji społecznych i instytucji międzynarodowych;
- pozyskiwać informacje w toku wycieczki edukacyjnej (w tym wirtualnej, wykorzystując dedykowane aplikacje) do wybranych instytucji: urzędu marszałkowskiego, parlamentu, sądu;
- wyszukiwać informacje o organizacjach pozarządowych i organizacjach pożytku publicznego;
- rozpoznać tendencyjność źródeł, korzystać tylko z tych rzetelnych;
- samodzielnie docierać do informacji, dokonywać ich selekcji, syntezy oraz wartościowania;
- integrować informacje pochodzące z różnych źródeł;
- formułować sądy, rozpoznawać różne punkty widzenia;
- samodzielnie wnioskować i analizować informacje o życiu społecznym i publicznym;
- charakteryzować zasady i formy demokracji oraz wyjaśniać konsekwencje łamania tych zasad;
- rozpoznać przejawy rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu, ksenofobii i homofobii;
- wykorzystać swą wiedzę do interpretacji wydarzeń życia społecznego, w tym politycznego;
- przedstawiać podstawowe kwestie dotyczące stosunków międzynarodowych;
- analizować kwestię godności ludzkiej i przedstawić prawa, które jej przysługują;
- ocenić własne decyzje i działania w życiu społecznym;
- rozpoznać przypadki łamania praw człowieka;

- diagnozować problemy społeczno-polityczne na poziomie lokalnym, państwowym, europejskim i globalnym, ocenić wybrane rozwiązania tych problemów, diagnozować możliwość własnego wpływu na ich rozwiązanie
- dbać o poszanowanie praw autorskich i bezpiecznie poruszać się w cyberprzestrzeni.

5. SPECJALNE POTRZEBY EDUKACYJNE (SPE) UCZNIÓW

Nauczyciel ma obowiązek indywidualizacji pracy z uczniem podczas obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, dostosowanych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dotyczy to uczniów:

- posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenia innego typu lub opinie wydane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- u których nauczyciele, wychowawcy i specjaliści prowadzący zajęcia dostrzegają trudności z nauką lub inne problemy, pomimo że ci uczniowie nie posiadają żadnego dokumentu (orzeczenia lub opinii) na potwierdzenie takiego stanu rzeczy.

Wspierać należy także uczniów szczególnie uzdolnionych, którzy nie mają trudności w realizacji standardów wymagań edukacyjnych, ale potrzebują wsparcia psychologiczno-pedagogicznego innego typu.

Według założeń uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi realizują podstawę programową kształcenia ogólnego i mogą osiągnąć wymagania przez nią stawiane, jednak potrzebują dostosowania warunków kształcenia do ich możliwości psychofizycznych i tempa uczenia się. Wiąże się to z właściwym doбором metod, środków i form pracy. Od nauczyciela działania te wymagają poświęcenia więcej czasu uczniom z SPE.

Ogólne warunki edukacyjne dla uczniów z SPE:

- wydłużenie czasu pracy na zajęciach lekcyjnych, sprawdzianach, testach, kartkówkach, przy odpowiedzi ustnej,
- zmiana form aktywności – stosowanie w minimalnym stopniu metod podających i w większości metod aktywizujących,
- dzielenie materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszenie liczby zadań do wykonania, zwiększenie liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału,
- odwoływanie się do przykładów z życia,
- zadania o różnym stopniu trudności,
- powtarzanie reguł obowiązujących w klasie, jasne wyznaczenie granic i egzekwowanie ich przestrzegania dla wszystkich.

Rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej nakłada na nauczycieli obowiązek zindywidualizowanego wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła ma zapewnić

optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału ucznia. To nauczyciel na każdym przedmiocie powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (nie uniemożliwiały osiągnięcia sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami. Zadaniem każdego nauczyciela jest rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów, ich możliwości psychofizycznych oraz określanie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach). Ponadto nauczyciel winien rozpoznać również przyczyny niepowodzeń uczniów, bariery i ograniczenia utrudniające ich funkcjonowanie i uczestnictwo w życiu szkoły. Nauczyciel ma podjąć takie działania, które będą sprzyjać rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się i poprawy ich funkcjonowania w szkole.

Od nauczyciela będzie zależało, jakie zastosuje metody pracy z uczniem przy indywidualizacji procesu nauczania. Niniejszy **program przybliży niektóre metody pracy z uczniem i określi możliwości wspomagające ze względu na następujące dysfunkcje:**

- dysleksja,
- dysgrafia (trudności w opanowaniu właściwego poziomu graficznego pisma, tzw. brzydkie pismo),
- dysortografia (*specyficzne trudności z opanowaniem poprawnej pisowni, w tym błędy ortograficzne*),
- dyskalkulia (*zaburzenie zdolności matematycznych*),
- głuchota lub słaby słuch,
- ociemniałość lub słaby wzrok,
- niepełnosprawność ruchowa, w tym afazja,
- autyzm, zespół Aspergera (lżejsza odmiana autyzmu, upośledzenie w sferze uczuciowej),
- ADHD,
- niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

Postawienie diagnozy w okresie edukacji ponadpodstawowej jest trudne i wątpliwe. Nie posiadamy narzędzi diagnostycznych, a obraz symptomów jest odmienny od tego, który występuje w początkowym okresie nauki czytania i pisania. Najczęściej znikają specyficzne błędy i dysfunkcje, pozostają błędy ortograficzne, nawarstwiają się inne zaburzenia emocjonalne i motywacyjne. Dlatego też podstawą rozpoznawania trudności w czytaniu i pisaniu u młodzieży ponadpodstawowej jest wywiad, obserwacja oraz analiza efektów pracy.

Model pracy z uczniem z dysleksją:

Aby wspomóc ucznia z **dysleksją** na lekcjach wiedzy o społeczeństwie należy kontynuować ćwiczenia ortograficzne, wprowadzać gry ortograficzne w formie kart lub gier komputerowych, które stanowią atrakcyjną formę utrwalania trudnych wyrazów. W pracy z uczniem należy:

- wykorzystywać ćwiczenia, które angażują myślenie, mowę, pamięć i wyobraźnię;
- oceniać ucznia głównie na podstawie wypowiedzi ustnych;
- ograniczać ilość materiału zadanego do opracowania;
- szczególną troską otoczyć uczniów leworęcznych;
- rozwijać nawyk pracy ze słownikiem ortograficznym;
- często kontrolować zeszyt;
- stosować kolorowe pisaki, notatki sporządzone w postaci tabel, schematów, grafik itp.

Model pracy z uczniem z dysgrafią:

Uczeń z dysgrafią trudniej opanowuje skomplikowaną terminologię (pojęcia, nazwiska, nazwy własne). Ma trudności z precyzyjnym określaniem pojęć oraz przedstawianiem zjawisk w formie graficznej. Problemy sprawia mu analiza tekstów źródłowych. Aby wspomóc ucznia z dysgrafią, należy:

- częściej proponować pracę w grupach, aby pozwolić mu na zintegrowanie z klasą;
- proponować zapisywanie notatek w zeszytach większymi literami lub na papierze większego formatu (np. mapy myśli);
- jeśli to możliwe, pozwolić na zapisanie notatki na komputerze i wklejenie jej do zeszytu;
- wprowadzać ćwiczenia na koncentrację uwagi.

Model pracy z uczniem z dysortografią:

Uczeń ma trudności z uwagą, poprawną analizą i syntezą oraz zastosowaniem wiedzy i zasad w praktyce. Aby wspomóc ucznia z dysortografią, należy:

- częściej stosować mnemotechnikę (skojarzenie obrazu z jego zapisem literowym);
- zaproponować, aby stosował techniki szybkiego zapamiętywania (np. przyporządkowanie ważnych pojęć częściom ciała ludzkiego i budowanie w ten sposób łatwiejszych do zapamiętania skojarzeń).

Model pracy z uczniem z dyskalkulią:

Uczeń ma trudności z rozróżnianiem symboli, znaków graficznych itp. Wykazuje zaburzenia w orientacji przestrzennej, słabo orientuje się w kierunkach i na mapie. Dyskalkulia najczęściej związana jest z dysleksją, niezwykle rzadko występuje w czystej postaci. Aby wspomóc ucznia z dyskalkulią, należy:

- zlecać wykonanie puzzli dotyczących określonych pojęć;

- częściej jako środek dydaktyczny na lekcjach stosować puzzle, gry planszowe i dydaktyczne.

Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabosłyszącym:

Przystępując do realizacji **podstawy programowej**, należy pamiętać, że uczeń z uszkodzeniem słuchu nie opanował systemu językowego na takim poziomie, jak uczniowie słyszący. Aby go wspomóc, należy:

- doskonalić umiejętności ucznia w zakresie porządkowania i synchronizowania wydarzeń;
- kształtować praktyczne umiejętności niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie z wykorzystaniem dostępnych uczniowi środków językowych;
- uwzględnić potrzebę powtarzania i odwoływania się do treści omówionych wcześniej;
- modyfikować teksty o skomplikowanej strukturze gramatyczno-semantycznej;
- wyeliminować presję czasu – to istotny czynnik podnoszący efektywność pracy.

Model pracy z uczniem niewidomym lub słabowidzącym:

Przed dokonaniem wyboru podręcznika, nauczyciel powinien sprawdzić, czy są dostępne jego wersje w brajlu lub w druku powiększonym. W pracy z uczniem należy:

- z powodu utrudnień w korzystaniu ze źródeł informacji w formie pisanej – wykorzystywać alternatywne materiały techniczne czy informatyczne;
- stosować ćwiczenia, które zastępują wzrok innymi zmysłami;
- starać się nie dopuszczać, aby ćwiczenia na lekcji angażowały wzrok dłużej niż 15 minut;
- o ile to możliwe, pracę pisemną zastępować ustną formą wypowiedzi;
- stosować pomoce optyczne i elektrooptyczne, np. lupy, lunetki, filtry koloru itp.

Model pracy z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją:

Dobierając sposób realizacji treści programowych, trzeba uwzględnić ograniczenia wynikające z dysfunkcji ruchowych ucznia. W obszarze wiedzy o społeczeństwie mogą pojawić się trudności w myśleniu przyczynowo-skutkowym. Należy zatem:

- dostosować cele edukacyjno-terapeutyczne, by odpowiadały indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia;
- stosować metody stymulujące aktywność własną ucznia (metody aktywizujące);
- obniżyć tempo pracy;
- rozbudzać chęć eksperymentowania;
- dawać okazję do wykazywania się samodzielnością.

Dużo satysfakcji może przynieść takiemu uczniowi praca grupowa ze względu na możliwość komunikacji i współdziałania z rówieśnikami.

Model pracy z uczniem z autyzmem:

Uczeń z autyzmem ma zaburzoną zdolność do komunikowania się oraz przejawia zachowania stereotypowe, czyli powtarzające się. Wśród osób autystycznych spotyka się jednostki, które mają wybitne zdolności w wąskim obszarze swojego funkcjonowania. Można wyróżnić pięć odmian zaburzeń rozwojowych tego typu:

- a) zaburzenia autystyczne,
- b) zaburzenia Aspergera,
- c) zaburzenia Retta,
- d) dziecięce zaburzenia dezintegracyjne,
- e) całościowe zaburzenia rozwojowe nieujęte w innych kategoriach diagnostycznych.

W pracy z uczniem należy:

- wykorzystać jego zadziwiającą niekiedy zdolność do koncentracji uwagi;
- działać na emocje, wykorzystując w procesie nauczania muzykę, sztukę, percepcję (np. układanie puzzli);
- stosować uporządkowane formy nauczania;
- dzielić zadania na mniejsze etapy;
- wzbogacać nauczanie poprzez ilustracje, które przedstawiają zadania do wykonania;
- poświęcić czas na nawiązanie pozytywnej relacji i zaufania.

Model pracy z uczniem z ADHD:

Uczeń z ADHD ma trudności ze skupieniem uwagi, cierpi na zaburzenia koncentracji, przejawia nadmierną impulsywność i nadruchliwość. W pracy z uczniem z ADHD należy:

- dostosować warunki kształcenia do możliwości psychofizycznych i tempa pracy ucznia;
- udzielać prostych, nieskomplikowanych komunikatów i poleceń;
- każdą nową informację lub aktywność wyraźnie akcentować stwierdzeniami w rodzaju: „Uwaga, to jest szczególnie ważne”;
- stosować techniki pozyskiwania i zapamiętywania istotnych informacji uzyskiwanych od nauczyciela oraz z materiałów tekstowych;
- proponować uczniom różne sposoby robienia notatek, np. za pomocą mapy myśli, stosowania znaków i symboli;
- zachęcić ucznia do nauczania się interpretacji pomocy graficznych: czytać mapy, wykresy, diagramy;
- stosować techniki dramatyczne (odgrywanie), wykorzystywać różne środki ekspresji (ruch, dotyk, gest).

Model pracy z uczniem niedostosowanym społecznie lub zagrożonym niedostosowaniem społecznym:

Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- kształtować takie cechy zachowania i osobowości, które będą gwarantować optymalne uspołecznienie i twórcze funkcjonowanie w społeczeństwie;
- podjąć próbę rozbudzenia zainteresowania nauką i motywować ucznia do pracy;
- stosować więcej przekazów multimedialnych, wycieczek i warsztatów;
- umożliwić odnoszenie sukcesów na terenie szkoły;
- stosować zasadę dominującego wychowania;
- stosować metody i formy aktywizujące i problemowe, takie jak: giełda pomysłów, burza mózgów, gry dydaktyczne, dramy.

Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym:

Uczeń szczególnie uzdolniony realizuje ogół zadań wynikających z *podstawy programowej*. Takiemu uczniowi udzielana jest przez szkołę pomoc w postaci „Planu działań wspierających”. Szczególnie korzystnym dla rozwoju uzdolnień rozwiązaniem jest stworzenie indywidualnego toku lub programu nauczania. W pracy z uczniem zdolnym należy:

- dawać mu sposobność do rywalizacji;
- kształtować jego odporność emocjonalną oraz świadomość uwarunkowań sukcesów i porażek;
- tak organizować zadania grupowe, aby stwarzały sposobność współpracy, dzielenia zadań i odpowiedzialności za proces uczenia się innych;
- zadbać o jego rozwój fizyczny;
- pomagać we właściwym doborze aktywności oraz w planowaniu własnego rozwoju;
- stawiać przed nim dodatkowe zadania;
- wyjaśniać więcej i dogłębniej;
- budować poczucie wartości ucznia poprzez uczestnictwo w konkursach i innych przedsięwzięciach na rzecz otoczenia;
- rozwijać ciekawość świata, stworzyć możliwości realizowania własnych zainteresowań i hobby;
- umożliwić nie tylko uczestnictwo w systemie klasowo-lekcyjnym, ale i w zajęciach pozalekcyjnych, warsztatach, treningach, a także w zajęciach organizowanych przez wyższe uczelnie i w projektach naukowych.

Głównymi metodami, które warto stosować w pracy z uczniem zdolnym, są metody aktywizujące i problemowe z wykorzystaniem technik szybkiego uczenia się, mnemotechniki, a także metody praktyczne umożliwiające ekspresję ucznia i metody ewaluacyjne.

6. FORMY I METODY PRACY

Wśród wielu możliwości metod i form pracy z dziećmi, każdy nauczyciel powinien dobrać taką metodę, która będzie najbardziej efektywna dla jego wychowanków. Duże znaczenie wśród wszystkich metod mają te, które dostarczają dziecku możliwości przeżywania podczas nauczania, które pozwolą dziecku na sprawdzenie się w jakiejś dziedzinie poprzez działanie, aktywność własną. Metody, które stosujemy, powinny ponadto rozwijać samodzielność i kreatywność wychowanków: uczyć ich komunikacji z innymi ludźmi, rozwijać w nich empatię, a także kształtować umiejętności samokształcące. Główne metody, dzięki którym możemy osiągnąć te cele, to waloryzujące (impresyjne i ekspresyjne) i aktywizujące metody dydaktyczne. Zajęcia powinny motywować ucznia do działania, twórczego myślenia i kreatywnego rozwiązywania problemów. Metody aktywizujące sprawiają, że uczeń staje się osobą, która ma wpływ na to, co na lekcji będzie się działo, jest współtwórcą pracy dydaktycznej. Ta grupa metod opiera swój sens na uczeniu poprzez działanie, współpracę i, co najważniejsze, poprzez przeżywanie.

Formy i metody zostały przedstawione po każdym dziale w treściach nauczania. Od nauczyciela będzie zależało, którą z nich zastosuje. Sposób nauczania zależny jest również od specyfiki szkoły i klasy.

Formy pracy: indywidualna i grupowa.

Metody pracy: aktywizujące – burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról, podręczniki, teksty źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy i zestawienia statystyczne (w tym z badań opinii publicznej).

Burza mózgów:

Burza mózgów to jedna z metod twórczego rozwiązywania problemów w zespole. Członkowie grupy zgłaszają i zapisują pomysły na rozstrzygnięcie podanej kwestii. Uczestnictwo w burzy mózgów wymaga: uruchomienia kreatywności i wyobraźni;

- zgłaszania jak największej liczby pomysłów;
- powstrzymania się od krytyki i zapisywania wszystkich zgłoszonych propozycji.

Drzewo decyzyjne:

Drzewo decyzyjne polega na graficznym przedstawieniu przeprowadzonej analizy problemu i podjęciu racjonalnej decyzji indywidualnej lub grupowej na podstawie zebranych danych. Metoda ta pozwala na klarowne zaprezentowanie różnych sposobów rozwiązania problemu i możliwych konsekwencji ich wdrożenia (korzyści i niebezpieczeństw). Umożliwia zdefiniowanie celów i wartości, które towarzyszą podejmowaniu decyzji.

Metaplan:

Metaplan to skrócony zapis dyskusji przeprowadzonej przez osoby poszukujące wspólnie najlepszego rozwiązania problemu. Metoda szczególnie przydatna przy analizowaniu zagadnień budzących emocje oraz podczas rozwiązywania konfliktów. Metaplan wymaga od uczestników zajęć odpowiedzi na trzy pytania dotyczące wskazanego problemu: • „Jak jest?“, • „Jak powinno być?“, • „Dlaczego nie jest tak, jak być powinno?“ oraz sformułowania końcowych wniosków i propozycji rozwiązania.

Analiza SWOT:

Analiza SWOT to metoda pracy z uczniami odwołująca się do zasad analizy strategicznej. Pozwala ocenić szanse powodzenia różnego rodzaju przedsięwzięć. Może być stosowana do analizy problemów związanych z funkcjonowaniem grupy społecznej. W czasie rozważań nad zaproponowanym projektem, pomysłem, przedsięwzięciem lub rozwiązaniem, uczniowie koncentrują się wokół czterech kluczowych kwestii. Sporządzają listę: • mocnych stron projektu; • słabych stron projektu; • szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych; • zagrożeń wynikających z uwarunkowań wewnętrznych.

Symulacja i odgrywanie ról:

To działania edukacyjne polegające na odtwarzaniu przez uczniów konkretnych zachowań i postaw w określonych sytuacjach społecznych. Uczestnicy mogą wcielić się np. w rolę radnych, stron postępowania sądowego, osób poszukujących pracy, ludzi zaangażowanych w konflikt społeczny lub negocjacje – w trakcie odgrywania scenek odtwarzają pewien proces społeczny. Celem symulacji jest nie tylko poznanie etapów, cech i relacji charakterystycznych dla tego procesu, lecz także doświadczenie wyzwań i emocji, które mu towarzyszą – zderzenie ucznia z realnymi, a jednocześnie nieznanymi mu problemami. Udział w symulacjach, w tym w grach symulacyjnych przeprowadzanych według gotowego scenariusza, kształtuje kreatywność uczniów, umożliwia im eksperymentowanie i doświadczalne sprawdzanie różnych rozwiązań. Z tych względów jest to niezwykle ważny element nowoczesnej edukacji. Podczas realizowania symulacji należy pamiętać o: • przedstawieniu i wyjaśnieniu uczniom celu i tematu zajęć oraz obowiązujących w ich trakcie zasad; • zaprezentowaniu zaplanowanej sekwencji zdarzeń, zakresu podejmowanych działań oraz charakteru poszczególnych ról; • przekazaniu uczniom wiedzy potrzebnej do przeprowadzenia symulowanego procesu i jego późniejszego przeanalizowania; • wyciszeniu emocji i rozładowaniu napięcia wśród uczniów, co jest szczególnie istotne w grach symulacyjnych uruchamiających mechanizmy rywalizacji. Uczniowie po zakończeniu symulacji „wychodzą z roli” i nauczyciel powinien im w tym w sposób świadomy pomóc. W trakcie trwania symulacji prowadzący powinien być jej uważnym obserwatorem. Do jego zadań należy przekazywanie rad i wskazówek oraz dbanie

o bezpieczną atmosferę pracy wśród uczestników. Koniecznym etapem realizacji metody jest podsumowanie, poświęcone zarówno omówieniu przebiegu symulacji, jak i wyrażeniu emocji towarzyszących wcielaniu się w role.

Praca z tekstem źródłowym:

W nauczaniu wiedzy o społeczeństwie należy także wykorzystywać – obok przedstawionych powyżej nowoczesnych technik – inne, stosowane od dłuższego czasu, tradycyjne metody. Istotne znaczenie mają: praca z tekstem, rozmowa nauczająca, krótki wykład. Kluczowa w procesie nauczania jest ponadto praca z materiałem źródłowym, w szczególności z: tekstami narracyjnymi (teksty publicystyczne i popularnonaukowe) i normatywnymi (źródła powszechnie obowiązującego prawa, akty prawa miejscowego); źródłami ikonograficznymi (np. schematy, plakaty reklamowe, rysunki satyryczne, zdjęcia, mapy, filmy); źródłami statystycznymi (tabele, wykresy, diagramy, kartogramy). Efektywna praca z materiałem źródłowym polega w dużej mierze na formułowaniu właściwych pytań. W przypadku tekstów (zwłaszcza narracyjnych) i ikonografii, prawidłowa analiza źródła wymaga sporządzenia przez nauczyciela lub uczniów listy pytań umożliwiających zewnętrzną i wewnętrzną krytykę źródła. Przykładowa lista pytań: – Kto jest autorem źródła? (np. dane personalne, doświadczenie, dorobek zawodowy, pełnione funkcje, miejsce pracy); – Gdzie i kiedy powstało źródło? Gdzie i kiedy zostało opublikowane?; – Kto miał być (w zamierzeniu autora) odbiorcą przekazu informacyjnego? Do kogo źródło było adresowane?; – Jaki cel przyświecał autorowi źródła?; Czy materiał źródłowy zawiera elementy perswazji i manipulacji?; Jaki mają one charakter?

Zarówno dobór źródeł, jak i sposób budowania pytań powinien być dostosowany do możliwości percepcyjnych uczniów. Należy pamiętać, że udzielenie przez uczniów odpowiedzi na pytanie problemowe, dotyczące np. treści tekstu, powinno zostać poprzedzone rozważeniem szeregu pytań szczegółowych, ułatwiających zrozumienie przekazu. Należy pamiętać, że uczniom może brakować bardzo wielu umiejętności czy wiedzy (znajomości symboli, kontekstów, kodów kulturowych – oczywistych dla osób dorosłych) niezbędnej dla właściwego zrozumienia analizowanego materiału źródłowego. Rozpoznanie takich braków i udzielenie przez nauczyciela niezbędnych wyjaśnień jest warunkiem sukcesu, czyli prawidłowego zinterpretowania źródła. Strony internetowe pomocne przy prowadzeniu lekcji:

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji: <https://www.frse.org.pl>

Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://glowna.ceo.org.pl/>

Ośrodek Rozwoju Edukacji: <https://www.ore.edu.pl>, <https://edunews.pl>

7. WYKORZYSTANIE NARZĘDZI ICT W NOWEJ PODSTAWIE PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Warunki i sposób realizacji [fragment]:

W kształceniu kompetencji pozyskiwania, gromadzenia, porządkowania, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym, w tym publicznym, powinna być wykorzystywana technologia informacyjno-komunikacyjna. Istotne jest korzystanie ze stron internetowych instytucji publicznych, w tym organów samorządowych, organów władzy publicznej, organizacji społecznych, instytucji międzynarodowych. Niezbędna jest również praca z różnymi typami przekazu, także interaktywnymi.

Krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych i wykorzystywanie ich do nauki, pracy oraz w ramach udziału w życiu społecznym jest kompetencją kształtowaną przez wszystkich nauczycieli na każdym etapie edukacyjnym, szczególną rolę odgrywa jednak w dydaktyce wiedzy o społeczeństwie. Samodzielne znajdowanie i wykorzystywanie informacji na temat życia społecznego, w tym życia publicznego, jest jedną z podstawowych umiejętności wskazanych w podstawie programowej wiedzy o społeczeństwie. Osiągnięcie tego celu wymaga wykorzystania w procesie edukacyjnym technologii informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem internetu. Oznacza to, że nauczyciel wiedzy o społeczeństwie powinien posiadać nie tylko umiejętności związane z obsługą komputera i wiedzę dotyczącą podstawowych funkcji oraz zasad korzystania z różnego rodzaju urządzeń, oprogramowania, sieci, lecz także kompetencje, które pozwolą mu kształtować postawę świadomych odbiorców mediów cyfrowych. Uczniowie na lekcjach wiedzy o społeczeństwie powinni uzyskać wiedzę i umiejętności dotyczące zastosowania technologii informacyjnych w ramach: pozyskiwania informacji dotyczących życia społecznego oraz korzystania ze zdobytych wiadomości i danych aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym, w tym we współpracy z innymi osobami; właściwego korzystania ze źródeł informacji oraz zarządzania treściami, danymi oraz tożsamościami cyfrowymi; zasad prywatności i bezpieczeństwa w sieci, a także etycznego i odpowiedzialnego podejścia do stosowania narzędzi cyfrowych. W procesie dydaktycznym należy położyć nacisk na kompetencje (wiedza, umiejętności, postawy i wartości), które pozwolą uczniom w sposób celowy korzystać z internetu, selekcjonować i hierarchizować informacje oraz rozpoznawać przejawy przemocy w cyberprzestrzeni.

Dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii ICT, uczniowie mają możliwość różnorodnych działań o szerokim spektrum, m.in.:

- wyszukiwania i zbierania informacji w internecie,
- gromadzenia i porządkowania informacji,
- tworzenia baz danych,

- obsługi podstawowych programów i systemów operacyjnych: Windows XP, Microsoft Office, przeglądarka internetowa Internet Explorer lub inna,
- korzystania z portali i witryn edukacyjnych,
- prezentacji filmów online lub nakręcenia własnego krótkiego filmu,
- korzystania z serwisów zawierających nagrania wideo z wystąpień na konferencjach, debat, pokazów, wykładów itp.

8. ELEMENTY INTERDYSCYPLINARNE W PROGRAMIE

Wiedza o społeczeństwie to przedmiot interdyscyplinarny, korzystający, w przypadku zakresu podstawowego realizowanego w liceum ogólnokształcącym i technikum, z dorobku socjologii i innych nauk społecznych (człowiek w społeczeństwie, poznawanie różnorodności środowisk, w których żyjemy, odmienności kulturowej), nauk o polityce (partie polityczne), nauk prawnych (poznawanie prawa karnego, cywilnego, administracyjnego, rodzinnego), nauk o polityce publicznej oraz elementów nauk o administracji, mediach („czwarta” władza) i psychologii. Przedmiot w zakresie podstawowym bazuje także na wiedzy i umiejętnościach z zakresu innych przedmiotów szkolnych, między innymi: języka polskiego (pisanie pozwów, dyskusje, czytanie ze zrozumieniem fragmentów umów itp.), historii (znajomość źródeł historycznych, ocena dokumentów, znajomość dat historycznych, polityków największych ugrupowań), geografii (znajomość najbliższej okolicy, państw NATO, Unii Europejskiej, miejsc ważnych dla Polaków tj., urzędów, sądów), przedsiębiorczości (pisanie ubezpieczeń społecznych, zdrowotnych, CV, listu motywacyjnego).

9. SPOSOBY OCENIANIA UCZNIÓW

Do osiągnięcia odpowiedniego poziomu wiadomości i umiejętności z zakresu wiedzy o społeczeństwie uczeń podejmuje wiele działań, wykazując aktywność w różnych obszarach. Uczeń jest oceniany zgodnie z założeniami Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania. Oceny są jawne. Rodzice są informowani o stopniach przez wpis do zeszytu szkolnego.

Cele oceniania:

- Poinformowanie ucznia o jego osiągnięciach i brakach;
 - Ocena możliwości i pokonywanie trudności przez ucznia;
 - Mobilizowanie ucznia do systematycznej pracy;
 - Rozwijanie zainteresowań ucznia;
 - Doskonalenie metod pracy nauczyciela.
1. Ocenie podlegają wiadomości i umiejętności określone programem nauczania.
 2. Wykaz wiadomości i umiejętności podawany jest uczniom na pierwszych zajęciach lekcyjnych.
 3. Przy wystawianiu ocen nauczyciel wykorzystuje następujące poziomy wymagań:
 - P – podstawowy
 - PP – ponadpodstawowy
 4. Przy ocenianiu obowiązuje zasada hierarchiczna tzn., że spełnienie wyższych wymagań uwarunkowane jest spełnieniem wymagań niższych.
 5. Stosuje się sześciostopniową skalę ocen od 1 do 6:
 - 12 – niedostateczny
 - 13 – dopuszczający
 - 14 – dostateczny
 - 15 – dobry
 - 16 – bardzo dobry
 - 17 – celujący

Wprowadza się dodatkowe zróżnicowanie oceny przez wprowadzenie zapisu „+”.

Obszary aktywności ucznia podlegające ocenie, związane z procesem uczenia się:

1. wypowiedź ustna na lekcjach bieżących, powtórzeniowych i syntetyzujących – [odp] – (1 – 2 oceny w semestrze);
2. ustna samodzielna analiza tekstu źródłowego lub mapy – [A];
3. praca z mapą konturową i atlasem (forma graficzna) – [M];
4. testy etapowe (2x w semestrze) – [T];
5. pisemna analiza źródeł (tekst, wykres, tabela, diagram, karykatura) – [Ź];
6. zadania domowe (obowiązkowe i dobrowolne) – [Z];
7. praca w grupie;

8. opracowanie referatu – [ref];
9. aktywność na zajęciach (dłuższa samodzielna wypowiedź, relacja z lektury) [akt.];
10. aktywność na zajęciach (wypowiedź krótka +; trzy plusy = bdb);
11. udział w przedsięwzięciach prospołecznych (np. wolontariacie);
12. aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursy, sesje popularnonaukowe, debaty, projekty itp.).

Poszczególne formy kontroli wiedzy i umiejętności uczniów są dobierane zależnie od omawianego materiału i ogólnego poziomu wiedzy uczniów w poszczególnych klasach.

Stałymi formami sprawdzania wiedzy i umiejętności dla wszystkich klas są: odpowiedzi ustne, 2 testy lub sprawdziany pisemne, praca z mapą konturową przynajmniej 1 raz w semestrze oraz systematyczność wykonywania zadań domowych. Zasady oceniania sprawdzianów testowych:

Powyżej 90% możliwych punktów – cel

81 – 90% – bdb

65 – 80% – db

50 – 64% – dst

40 – 49% – dop

Zadania są sprawdzane wrywkowo jeden raz w semestrze. Kartkówki dotyczą materiału z ostatnich lekcji i trwają nie dłużej, niż 15 min. Decyzję o przygotowywaniu referatu uczeń podejmuje sam.

Ocenie według nowej podstawy programowej będą podlegały również minimum dwa projekty edukacyjne. Celem projektu jest przede wszystkim wyrobienie umiejętności planowania i organizowania pracy, zbierania oraz selekcji materiału, a także pracy grupowej. Uczniowie otrzymują od nauczyciela instrukcje, a następnie wyszukują potrzebne materiały i dokonują ich selekcji. Materiały mogą także zostać dostarczone przez nauczyciela. Następnie uczniowie muszą samodzielnie rozwiązać problem i opracować go w określonej formie: wystawy, albumu, filmu, portfolio, wywiadu, gazetki, przedstawienia artystycznego itp.

Ogólne zasady oceniania:

- sprawdziany pisemne są zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem;
- sprawdziany, analizy map i źródeł uczeń otrzymuje nie później niż 14 dni od daty złożenia pracy;
- jeżeli uczeń nie uczestniczył w lekcji powtórzeniowej bądź nie pisał pracy pisemnej, jest zobowiązany do wykonania w/w obowiązków w terminie ustalonym przez nauczyciela;

- uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną śródroczną jest zobowiązany do uzupełnienia wiedzy i umiejętności w terminie podanym przez nauczyciela (nie dłużej, niż 1 miesiąc);
- uczeń, który nie poprawił oceny niedostatecznej śródrocznej, nie może otrzymać pozytywnej oceny rocznej;
- uczeń ma prawo do nieprzygotowania raz w semestrze bez podania przyczyny;
- uczeń mający trudności w opanowaniu materiału może liczyć na dodatkową pomoc nauczyciela w uzgodnionych terminach;
- uczeń może ubiegać się o ocenę wyższą, jeśli spełnia warunki (frekwencja na zajęciach powyżej 80%, systematycznie prowadzony zeszyt, aktywny udział w zajęciach, zaliczone w terminie sprawdziany pisemne), na zasadach ustalonych wspólnie z nauczycielem (indywidualnie)

Ogólne kryteria odpowiadające poszczególnym poziomom oceny wiedzy uczniów:

Dopuszczający:

- Wiedza: uczeń spełnia wymagania podstawowe;
- Umiejętności: uczeń potrafi wykonać większość zadań praktycznych (np. wyszukać potrzebną informację, przygotować prostą prezentację), dodatkowo nie sprawia mu kłopotu stosowanie posiadanej wiedzy do jej opisu;
- Postawy: uczeń sam nie przejawia nadmiernej aktywności, ale wykonuje większość zadań zlecanych mu przez nauczyciela.

Dostateczny:

- Wiedza: uczeń spełnia wymagania podstawowe, a ponadto dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk;
- Umiejętności: uczeń nie tylko potrafi opisowo przedstawić posiadaną wiedzę, ale stosuje bardziej skomplikowane operacje umysłowe, takie jak porównywanie i rozpoznawanie faktów czy wyciąganie prostych wniosków, a ponadto wypełnia według wzoru druki urzędowe;
- Postawy: uczeń wykazuje się przeciętną aktywnością, bierze jednak udział w projektach klasowych i sumiennie wykonuje przydzielone mu zadania.

Dobry:

- Wiedza: uczeń spełnia wymagania dopełniające, a ponadto wykazuje zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką;
- Umiejętności: uczeń potrafi przygotować pisma o charakterze oficjalnym wychodzące poza schematyczne wzory, a ponadto potrafi analitycznie i syntetycznie wykorzystać posiadaną wiedzę;

- Postawy: uczeń przejawia dużą aktywność, często inicjuje różne przedsięwzięcia, a ponadto podejmuje się działań wykraczających poza zaangażowanie klasy, do której przynależy.

Bardzo dobry:

- Wiedza: uczeń spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto umie ocenić otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami;
- Umiejętności: uczeń nie tylko poprawnie wykorzystuje zdobytą wiedzę do przeprowadzania pogłębionych analiz i syntez, ale potrafi formułować dojrzałe oceny, dobrze argumentować swoje racje i celnie ripostować podczas dyskusji lub debaty;
- Postawy: uczeń wykazuje się dojrzałą postawą obywatelską i jest bardzo aktywny na różnych polach działalności społecznej, przy czym jego aktywność wykracza poza ramy szkoły, do której uczęszcza.

Celujący:

- Wiedza: uczeń spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem;
- Umiejętności: uczeń osiągnął bardzo wysoki poziom rozwoju intelektualnego, co przejawia się między innymi w próbach samodzielnej interpretacji skomplikowanych problemów społecznych, politycznych lub prawnych;
- Postawy: uczeń jest ponadprzeciętnie aktywny, zaangażowany w akcje społeczne i proobywatelskie, często przyjmuje rolę lidera społecznego.

Sposoby gromadzenia informacji o uczniu:

- dziennik lekcyjny
- arkusz ocen ucznia
- teczka z pracami pisemnymi

Sposoby informowania ucznia o osiągnięciach:

- krótkie omówienie odpowiedzi ustnej ucznia (wskazanie mocnych stron oraz tego, nad czym powinien jeszcze popracować)
- informowanie ucznia o kryteriach oceniania w przypadku prac pisemnych
- informowanie ucznia o przewidywanej ocenie śródrocznej i rocznej

Proponuję również, aby przedstawić w opisowy sposób:

Formy oceniania: indywidualne – odpowiedź ustna, aktywność na lekcji; frontalne – testy, sprawdziany opisowe, kartkówki, karty pracy, referaty; kondensacyjne – praca w grupach, gdzie wszyscy uczniowie wykonują konkretne zadanie, a lider

grupy przedstawia wyniki, pozyskiwanie informacji zwrotnych, ocenianie koleżeńskie w grupie i w parach, zbiorcze opracowanie wyników sprawdzianów, testów diagnostycznych.

Metody oceniania uczniów: obserwacja pracy ucznia, ukierunkowana na umiejętność organizowania własnego warsztatu pracy – sposób prowadzenia zeszytu przedmiotowego, korzystanie z podręcznika, czasopism, literatury fachowej, internetu i innych źródeł ICT, umiejętność współpracy w grupie – przestrzeganie zasad pracy w grupie, umiejętność koncentracji nad wyznaczonym zadaniem, umiejętność czynienia poprawnych spostrzeżeń w terenie, np. na wycieczce, dokonywania porównań i formułowania wniosków, umiejętność samodzielnego myślenia, wyciągania wniosków i ich interpretowania, sposób wypowiedzania się, poprawne posługiwanie się fachowym słownictwem z zakresu wiedzy (np. burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan, analiza SWOT, symulacja i odgrywanie ról), aktywność na lekcjach.

Ocenianie umiejętności: przywoływanie faktów, właściwe interpretowanie nabytych informacji oraz właściwe ich wykorzystanie i analizowanie w ramach wywiadów, ankiet, kart pracy, prezentacji oraz projektów edukacyjnych, twórcze myślenie i właściwe umiejętności społeczne czy rozwiązywanie problemów w formie np. gazetki, plakatu, wystawy, referatu, filmu, inscenizacji, dramy, apelu okolicznościowego, prezentacji multimedialnych, analiza materiałów źródłowych (dzieł sztuki, obrazów, schematów, wykresów, fotografii, diagramów, fragmentów filmu czy tekstu), gromadzenie, wartościowanie i porządkowanie wiedzy pochodzącej z różnych źródeł, próba integracji wiedzy zawartej w źródle (atlasy, leksykony, mapy, wykres, dane statystyczne i podręcznikowe), wyciąganie wniosków z otrzymanych informacji (w szczególności ze źródeł ICT), rozumienie związków między różnymi dziedzinami życia społecznego, gospodarczego, kulturowego, ekonomicznego, samodzielne rozwiązywanie zadań, posługiwanie się poprawnym językiem i stosowanie właściwej terminologii, umiejętne przedstawianie wyników swojej pracy na forum klasy, formułowanie wypowiedzi indywidualnych lub grupowych, pozytywna postawa wobec dziedzictwa narodowego i ogólnoswiatowego (wycieczki do urzędów, wirtualne wizyty w instytucjach państwowych), rozpoznawanie i rozwiązywanie złożonych problemów społecznych, dokonywanie świadomych i racjonalnych wyborów w życiu publicznym, zdolność do brania udziału w dyskusjach publicznych (prezentacja na forum klasy) i radzenia sobie z sytuacjami złożonymi, umiejętność korzystania ze swoich praw.

Ocenianie uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi: Na podstawie rozporządzenia dotyczącego warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania

i promowania uczniów, zobowiązano nauczyciela do indywidualizacji działań pedagogicznych oraz dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychoedukacyjnych ucznia.

Na podstawie pisemnej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej nauczyciel zobowiązany jest opracować indywidualny program nauczania, podać uczniowi nowy zakres kryteriów oceniania, uwzględniając treści programowe z zakresu podstawy programowej.

10. EWALUACJA PROGRAMU

Celem ewaluacji zajęć będzie zbadanie, czy poszczególne lekcje stworzyły możliwości postępu w rozwoju wiedzy i umiejętności każdego ucznia, czy w toku zajęć wyrobił w sobie umiejętność współdziałania. Dotyczy to także ucznia z SPE. Ewaluacja pozwoli również na zobaczenie, które metody pracy dały oczekiwane rezultaty, a które należy zmienić, czy zajęcia pozwoliły na osiągnięcie zakładanych celów, jaki był nastrój i samopoczucie uczniów w czasie zajęć itp. Ewaluację zajęć nauczyciel prowadzi poprzez indywidualne lub grupowe rozmowy z uczniami, za pomocą kart ewaluacyjnych lub w inny wybrany przez nauczyciela sposób, np. za pomocą ankiety ewaluacyjnej. Zaproponowane metody pozwolą na wychwycenie słabych i mocnych stron każdej lekcji, w tym programu nauczania. W każdej z zastosowanych metod należy uwzględnić uczniów z SPE, a dla ich rodziców opracować indywidualne ankiety. W ankiecie dla uczniów można zapytać, czy zajęcia rozwijają ich indywidualne zainteresowania, a także czy dostosowuje się wymagania do ich indywidualnych potrzeb. Inną formą ewaluacji mogą być obserwacje zaangażowania uczniów w realizowanych projektach edukacyjnych i w sposobach ich prezentacji, a także analiza osiągnięć uczniów. W ewaluacji można również poddać warunki, w jakich program jest realizowany, w celu ich dostosowania i efektywniejszego wdrażania w następnym roku oraz zapewnienia lepszych rezultatów. Drugą ewaluację należy przeprowadzić po zakończeniu nauki przedmiotu. Uczniowie powinni wyrazić swoją opinię na temat kształtowania kompetencji kluczowych w procesie nauczania (uczenia się na lekcjach wiedzy o społeczeństwie) i odpowiedzieć na pytanie: „W jakim stopniu wiedza i umiejętności nabyte w trakcie nauki są mi przydatne i pomagają osiągnąć zamierzone cele?”. Z ewaluacji można sporządzić raport i omówić go na spotkaniu zespołu przedmiotowego. Raport wraz z wnioskami można także zaprezentować na posiedzeniu rady pedagogicznej jako część ewaluacji wewnętrznej szkoły.

BIBLIOGRAFIA

- Bandura, L., *Uczniowie zdolni i kierowanie ich kształceniem*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1974
- Budnik E., Muszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000
- Eby. J., Smutny J., *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1998
- Hamer H., *Klucz do efektywnego nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994
- Korzeniowski J., Machałek M., *Edukacja obywatelska w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2008
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1999
- Niemierko B., *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2000
- Materiały edukacyjne programu Kreator, Warszawa 1999
- Pachociński R., *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1999
- Pacholska M., Poźnikiewicz R., *Historia i społeczeństwo 6. Poradnik dla nauczyciela*, ARKA, Poznań 2001
- Perrot E., *Efektywne nauczanie*, WSiP, Warszawa 1995
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*, Sopot 2010
- Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczyciela, MEN, Warszawa 2010
- Gospodarczyk J., Sielatyckiego M., *Polska w Unii Europejskiej*, [w:] Pakiet edukacyjny, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2004
- Rose C., Taraszkiewicz M., *Atlas efektywnego uczenia (się)*, Edukacja Nowej Generacji, 2010
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2006
- Kruszewski K., *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, PWN, Warszawa 2009
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1997
- Gasiul H., *Psychologia osobowości*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012
- Łobocki M., *Psychologia humanistyczna a wychowanie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994
- Kwieciński Z., Śliwerski B. (red.), *Pedagogika międzykulturowa* [w:], Pedagogika. Podręcznik akademicki, t.1., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019

Małgorzata Hałajko – magister historii, nauczyciel dyplomowany, nauczyciel historii, wiedzy o społeczeństwie i doradca zawodowy w Zespole Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Jarosławiu z 18-letnim stażem pracy w szkole. Autor programu w ORE 2019 r. *Program nauczania do wiedzy o społeczeństwie w szkole ponadpodstawowej do liceum i technikum – poziom podstawowy*, Inwentaryzator e-podręcznika z historii w Ore 2019 r. Autor programów: *Program nauczania ogólnego z historii i społeczeństwa – przedmiot uzupełniający*, *Program nauczania ogólnego dla Zasadniczej Szkoły Zawodowej – Historia – poziom podstawowy*, *Program nauczania ogólnego dla Liceum/Technikum – Historia – poziom podstawowy*, *Program nauczania ogólnego dla Liceum/Technikum – Wiedza o Społeczeństwie – poziom podstawowy*, *Program nauczania dla Branżowej Szkoły I Stopnia – Kształtowanie Kompetencji Zawodowych*.